

Східний апеляційний
господарський суд

Аналіз судової практики розгляду справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав за 2024 рік

Зміст

Вступ	3
Загальна характеристика застосування господарськими судами законодавства у справах щодо корпоративних спорів та корпоративних прав	3
Витребування із незаконного володіння частки у статутному капіталі.....	6
Визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства	8
Визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства	12
Стягнення вартості частки в статутному капіталі товариства	17
Переведення на учасника товариства прав і обов'язків покупця частки у статутному капіталі, якщо переважне право такого учасника товариства є порушеним	20
Визнання недійсним рішення загальних зборів юридичної особи	22
Визнання недійсними положень Статуту товариства.....	30
Право учасника товариства на отримання частини прибутку товариства (дивідендів).....	32
Захист права на отримання інформації про діяльність юридичної особи	34
Спори про визнання трудових відносин припиненими	35
Спори між юридичною особою та її посадовою особою про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи	47
Спори, що виникають у процесі реалізації процедури squeeze-out.....	53
Спори, пов'язані з виходом (виключенням) учасника зі складу юридичної особи	57
Інші корпоративні спори.....	60

Вступ

На сьогодні питання щодо корпоративного законодавства, корпоративних спорів і корпоративного права в цілому викликає все більший інтерес. Це зумовлено швидким розвитком корпоративних відносин, які у процесі їх виникнення, зміни та припинення, можуть породжувати конфлікти між суб'єктами. Значна частина таких конфліктів переростає у спір, що вирішується переважно в судовому порядку.

Корпоративні права характеризуються, зокрема, тим, що особа, яка є учасником (засновником, акціонером, членом) юридичної особи, має право на участь в управлінні останньою й інші правоможності, передбачені законом і статутом (постанови Великої Палати Верховного Суду від 24.04.2019 у справі № 509/577/18, від 01.10.2019 у справі № 910/7554/18).

Отже, справи, що виникають із корпоративних відносин – це справи зі спорів між юридичними особами та їхніми учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасниками, які вибули, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи. Предметом відповідних позовів можуть бути вимоги про ви-знання недійсними: актів органів управління юридичної особи; її установчих документів; правочинів, укладених юридичною особою, якщо позивач обґрунтує свої вимоги порушенням його корпоративних прав або інтересів тощо. Виняток становлять трудові спори за участю юридичної особи.

Відповідно до статті 167 ГК України корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правоможності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правоможності, передбачені законом та статутними документами. Під корпоративними відносинами розуміють відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

На виконання п. 3.6. Плану роботи Східного апеляційного господарського суду на 2025 рік відділом узагальнення судової практики та систематизації законодавства здійснено аналіз судової практики розгляду справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав за 2024 рік.

При підготовці матеріалів аналізу використано судову практику та судову статистику місцевих господарських судів, Східного апеляційного господарського суду та касаційної інстанції за 2024 рік.

Загальна характеристика застосування господарськими судами законодавства у справах щодо корпоративних спорів та корпоративних прав

З проведеного аналізу вбачається, що протягом 2024 року господарськими судами Харківської, Полтавської, Луганської та Донецької областей розглянуто 121 справу щодо корпоративних спорів та корпоративних прав, у т. ч.:

- Господарським судом Донецької області – 16 справ
- Господарським судом Луганської області – 2 справи
- Господарським судом Полтавської області – 44 справи
- Господарським судом Харківської області – 59 справ

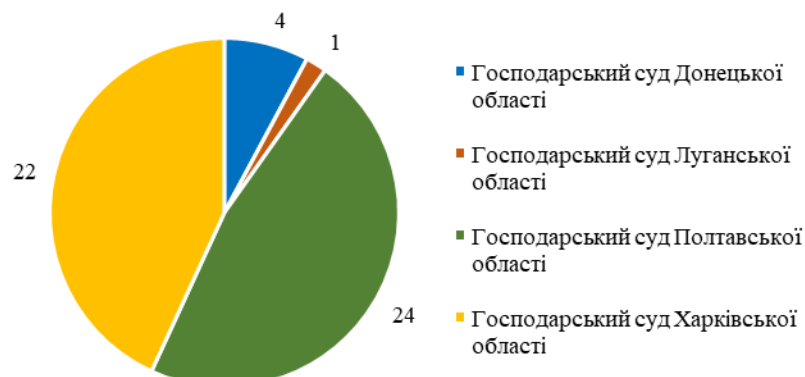
Кількість справ, розглянутих місцевими господарськими судами Східного апеляційного округу

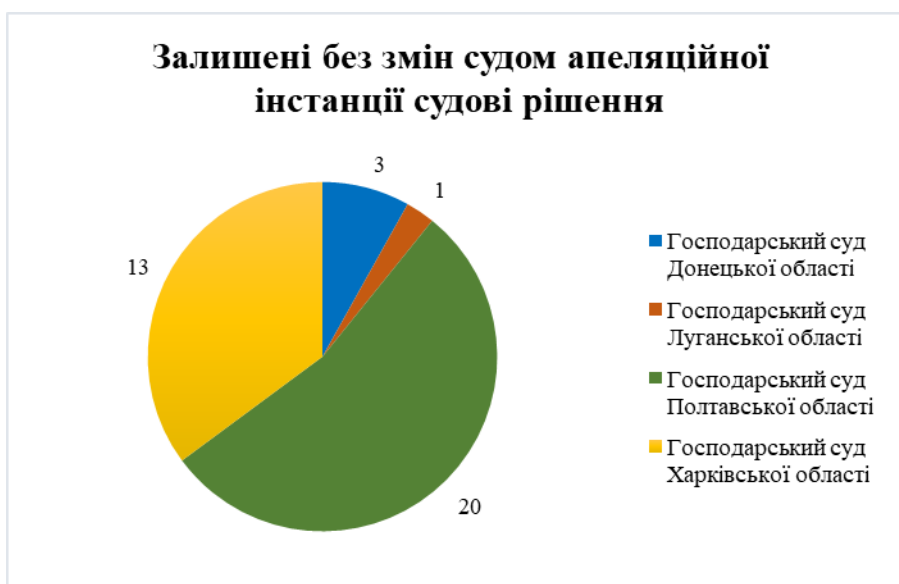
Предметом спору у справах зазначеної категорії були вимоги щодо: витребування із незаконного володіння частки у статутному капіталі; визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства; визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ; стягнення вартості частки в статутному капіталі товариства; переведення на учасника товариства прав і обов'язків покупця частки у статутному капіталі, якщо переважне право такого учасника товариства є порушеним; визнання недійсним рішення загальних зборів юридичної особи; визнання недійсними положень Статуту товариства; права учасника товариства на отримання частини прибутку товариства (дивідендів); захисту права на отримання інформації про діяльність юридичної особи; визнання трудових відносин припиненими; відшкодування посадовою особою збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю); спорів, що виникають у процесі реалізації процедури squeeze-out; спорів, пов'язаних з виходом (виключенням) учасника зі складу юридичної особи; інших корпоративних спорів.

У апеляційному порядку переглянуті судові рішення у 51 справі, в т.ч. Господарського суду Донецької області - у 4 справах, Господарського суду Луганської області - у 1 справі, Господарського суду Полтавської області - у 24 справах, Господарського суду Харківської області - у 22 справах.

Судові рішення, переглянуті в апеляційному порядку

Залишено без змін судові рішення у 37 справах (Господарський суд Донецької області – 3, Господарський суд Луганської області – 1, Господарський суд Полтавської області – 20, Господарський суд Харківської області – 13).

За результатами апеляційного перегляду скасовані/змінені судові рішення місцевих господарських судів у 14 справах (Господарський суд Донецької області – 1, Господарський суд Полтавської області – 4, Господарський суд Харківської області – 9).

У касаційному порядку переглянуті судові рішення у 13 справах. За результатами касаційного провадження у 10 справах судові рішення залишені без змін, у 3 справах – скасовані.

Судові рішення, переглянуті у касаційному порядку

Підставами скасування судових рішень місцевих господарських судів були недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд визнав встановленими та невідповідність висновків, викладених у рішенні суду, обставинам справи.

Підставами скасування постанов апеляційного господарського суду були порушення вимог ст. 310, 311 ГПК України.

Господарськими судами приймалися справи зазначеної категорії до свого провадження з додержанням правил підсудності, передбачених ст. 27, 30 ГПК України.

Вказані справи розглядалися відповідно до загальних правил підвідомчості господарським судам.

Витребування із незаконного володіння частки у статутному капіталі

Якщо частка у статутному капіталі була набута оплатно в особи, яка не мала права його відчужувати належним способом є витребування від добросовісного набувача у випадках, передбачених у частині першій ст. 388 ЦК України.

Справа № 905/448/23. Фізична особа звернулася з позовною заявою до іншої фізичної особи про стягнення (витребування з незаконного володіння) частки у статутному капіталі ТОВ "Енерджи Груп" та скасування реєстраційних дій (записів) в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що 05.07.2019 ним було набуто право власності на частку у статутному капіталі ТОВ "Енерджи Груп" (теперішня назва ТОВ "Авто Генезис-М") на підставі договору купівлі-продажу, укладеного з ОСОБА_3. 28.07.2021 між ОСОБА_3 та ОСОБА_4 було укладено договір купівлі-продажу цієї ж частки в статутному капіталі Товариства, відповідно до якого ОСОБА_4 придбав цю ж саму частку у статутному капіталі Товариства. Вважаючи вказаний договір протиправним, ОСОБА_1 звернувся до Господарського суду міста Києва з позовом до ОСОБА_3 та

ОСОБА_4 про визнання недійсним договору купівлі-продажу від 28.07.2021 та скасування реєстраційних записів. Рішенням Господарського суду м. Києва від 01.06.2022, яке набрало чинності, позов ОСОБА_1 був задоволений повністю. Згідно з відомостями Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, учасником ТОВ "Авто Генезис-М", який володіє 100% частки статутного капіталу, є відповідач.

Враховуючи наведене, позивач просив витребувати із незаконного володіння відповідача частку в статутному капіталі ТОВ "Авто Генезис-М" в розмірі 100% та скасувати реєстраційні дії/записи в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Рішенням Господарського суду Донецької області від 29.05.2024 позов задоволено повністю.

Місцевий господарський суд врахував висновки, викладені в постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 13.03.2024 у справі № 902/1055/22, відповідно до яких Верховний Суд неодноразово зазначав, що відповідно до пп. "д" та "е" п. 3 ч.5 ст.17 Закону "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань" особа, яка вважає себе власником частки, що незаконно вибула з її володіння, має звертатися до володільця частки (особи, вказаної як власник в ЄДР) з позовом про стягнення частки (витребування частки з чужого незаконного володіння) або позовом про визначення розміру статутного капіталу та розміру часток учасників. Саме такий спосіб захисту є належним, адже судові рішення, що набрали законної сили, про задоволення такої вимоги є підставою для внесення відповідних змін до ЄДР.

Судова палата з розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду в складі Верховного суду у постанові від 11.12.2023 у справі № 907/922/21 зазначила, що витребування (переведення прав) частки не є єдиним можливим способом захисту прав позивача - колишнього учасника товариства, що був виключений, у спорі з учасниками, які вступили до товариства. Навпаки такі способи захисту застосовуються у чітко визначених законом випадках, зокрема: якщо відповідач незаконно заволодів часткою позивача (належним способом захисту є витребування частки у особи, що незаконно заволоділа без відповідної правової підстави відповідно до ст. 387 ЦК України); якщо порушено переважне право учасником на придбання частки (належним способом захисту є переведення прав покупця); якщо частка була набута безвідплатно в особи, яка не мала права його відчужувати (належним способом захисту є витребування від добросовісного набувача у всіх випадках відповідно до частини другої ст. 388 ЦК України); якщо частка була набута оплатно в особи, яка не мала права його відчужувати (належним способом є витребування від добросовісного набувача у випадках, передбачених у частині першій ст. 388 ЦК України).

Господарським судом м. Києва під час розгляду справи № 910/14594/21 встановлено, що на момент укладання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ "Енерджи груп" від 28.07.2021, ОСОБА_3 вже не була власником частки у розмірі 100% статутного капіталу ТОВ "Енерджи груп", оскільки така частка товариства 05.07.2019 була відчужена ОСОБА_1 на підставі договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі. Відтак частка в статутному капіталі за договором від 28.07.2021 була відчужена особою, яка не була її власником, ця частка на момент відчуження ОСОБА_3 за договором від 28.07.2021 вже належала ОСОБА_1 на праві власності. За таких обставин, подальші відчуження частки в статутному капіталі ТОВ "Авто Генезис-М", що були здійснені після 28.07.2021, не можуть вважатись правомірними.

Виходячи з наведеного, суд дійшов висновку, що частка в статутному капіталі Товариства вибула з володіння позивача не з його волі. Таким чином, вимога позивача про

стягнення (витребування з незаконного володіння) з відповідача частки в статному капіталі є обґрунтованою та доведеною, а отже такою, що підлягає задоволенню.

Щодо вимог позивача про скасування реєстраційних дій/записів, внесених до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, внесених після подання позивачем позову до Господарського суду міста Києва в межах справи № 910/14594/21, суд зазначив, що згідно з п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань", державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться на підставі судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей в Єдиному державному реєстрі, а також що надійшли в електронній формі від суду або державної виконавчої служби відповідно до Закону України "Про виконавче провадження" щодо, зокрема, скасування реєстраційної дії/запису в Єдиному державному реєстрі.

Вимоги позивача про скасування реєстраційних дій/записів в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань є похідними від вимоги про стягнення (витребування з незаконного володіння) частки в статному капіталі ТОВ "Авто Генезис-М", тому, враховуючи задоволення вимоги позивача про стягнення (витребування з незаконного володіння) частки в статному капіталі Товариства, задоволенню також підлягають і вимоги про скасування відповідних записів/дій.

Визначення розміру статного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства

Суд не вправі втручатися у господарсько-управлінську діяльність товариства та брати на себе функції органів управління товариством, зокрема, не може приймати рішення з питань, віднесених до виключної компетенції загальних зборів учасників товариства.

У справі № 922/2145/21 рішенням Господарського суду Харківської області від 07.12.2023, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського від 03.04.2024, позовні вимоги учасника товариства про визначення розмірів часток учасників у статному капіталі ТОВ "Агроінвест Холдинг" задоволено повністю.

Суди визнали доведеними обставини прийняття 21.07.2020 загальними зборами учасників відповідача рішень про можливість учасників Товариства вносити додаткові вклади, про збільшення статного капіталу Товариства шляхом залучення додаткового грошового вкладу учасника товариства - позивача та обставини внесення останнім цього додаткового вкладу, а також встановили обставини неможливості затвердження результатів внесення додаткового вкладу внаслідок недобросовісної поведінки одного з учасників Товариства – відповідача-2. При цьому, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про те, що рішення загальних зборів учасників відповідача від 21.07.2020 недійсними не визнавалися, в судовому порядку не оскаржувалися, а правомірність скликання та проведення цих зборів не є предметом оцінки та дослідження у цій справі.

Також суди дійшли висновку про те, що за умов неможливості проведення загальних зборів учасників про затвердження результатів внесення додаткових вкладів внаслідок недобросовісної поведінки одного з учасників Товариства, заявлені вимоги про визначення розміру статного капіталу Товариства та розмірів часток учасників Товариства є належним способом захисту, що відповідає положенням, закріпленим у пп. «д» п. 3 частини п'ятої ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб,

фізичних осіб - підприємців». За висновком судів без здійснення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу щодо розміру статутного капіталу та розмірів і співвідношення часток учасників товариства факт внесення позивачем додаткового внеску до статутного капіталу Товариства залишається невизнаним, що унеможливило реалізацію ним усього обсягу його прав як учасника товариства та у разі відмови у задоволенні позову фактично матиме місце порушення принципу справедливого балансу інтересів учасників товариства, зокрема, позивача та самого ТОВ «Агроінвест холдинг».

Постановою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 12.09.2024 рішення Господарського суду Харківської області та постанову Східного апеляційного господарського суду скасовано. Ухвалено нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд виходив з того, що заявлені у цій справі позовні вимоги фактично направлені на встановлення в судовому порядку всупереч процедурі, визначеній у ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", фактів внесення позивачем до статутного капіталу ТОВ "Агроінвест Холдинг" додаткового вкладу, збільшення розміру статутного капіталу Товариства, на здійснення в судовому порядку перерозподілу розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесеного позивачем додаткового вкладу. Фактично позивач, звертаючись до суду з таким позовом прагне встановити факт набуття ним права власності на частку в розмірі 98,05 % статутного капіталу ТОВ "Агроінвест Холдинг". Однак, суди не проаналізували спірні правовідносини з огляду на заявлені позивачем предмет та підстави позову, залишили поза увагою мету подання позивачем такого позову та настання яких дійсних правових наслідків прагне досягнути позивач, подавши до суду такий позов.

Прийняття рішень про залучення додаткових вкладів, затвердження результатів внесення додаткових вкладів, розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених додаткових вкладів, затвердження збільшеного розміру статутного капіталу товариства, передбачених ст. 18 вказаного Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", належить до виключної компетенції загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю, що відповідає та узгоджується з положеннями ст. 30 цього Закону щодо компетенції загальних зборів учасників. Виключна компетенція полягає в тому, що лише єдиний орган управління товариством (у даному випадку - загальні збори учасників товариства) може вирішувати певне питання.

У разі, якщо закон передбачає прийняття рішення з того чи іншого питання виключно загальними зборами, ці повноваження не можуть відповідно до статуту юридичної особи бути надані або делеговані іншим органам цієї особи.

Таким чином, затвердження в судовому порядку збільшеного розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників товариства, всупереч процедурі, передбаченій частиною десятою ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", виходить за межі компетенції господарського суду. Позивач у цій справі за рахунок судового рішення прагне здійснити підміну органу, який відповідно до вимог закону має затвердити результати внесення учасником товариства додаткового вкладу до статутного капіталу товариства, розміри часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесеного ним додаткового вкладу та збільшений розмір статутного капіталу товариства.

Тому заявлені у цій справі позовні вимоги, які фактично направлені на затвердження збільшеного розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства за результатами внесення позивачем як учасником товариства додаткового вкладу, що є виключною компетенцією загальних зборів учасників

товариства з обмеженою відповідальністю і виходить за межі компетенції господарського суду, є неналежним способом захисту порушеного права, оскільки суд не має права втручатися у господарсько-управлінську діяльність товариства та брати на себе функції органів управління товариством. Враховуючи наведене у задоволенні позову слід відмовити у зв'язку з обранням позивачем неналежного способу захисту.

У правовідносинах, в яких позивач, заявляючи позовні вимоги про визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників товариства, прагнув відновити становище, що існувало до порушення його прав, суд, задовольняючи такі позовні вимоги та визначаючи розмір статутного капіталу та розміри часток учасників товариства, не втручається у виключну компетенцію загальних зборів учасників товариства, оскільки лише відновлює становище, що існувало до порушення прав особи, яка звернулася з позовом, тобто відновлює розмір статутного капіталу або попередній склад учасників, який існував до порушення права особи. Проте, у даній справі позивач не прагнув відновити розмір статутного капіталу та попередній склад учасників ТОВ «Агроінвест Холдинг», який існував до порушення його прав, а намагається за рахунок судового рішення всупереч процедурі, визначеній частиною десятою ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", здійснити підміну органу, який відповідно до вимог закону має прийняти передбачені цією нормою рішення та встановити розмір статутного капіталу, визначити розмір часток учасників товариства за результатами внесення ним як учасником товариства додаткового вкладу, а також встановити факт набуття ним права власності на частку в розмірі 98,05% статутного капіталу.

Оскільки у спірних правовідносинах загальні збори ТОВ «Агроінвест холдинг» не прийняли рішень, передбачених частиною десятою ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", про затвердження результатів внесення додаткових вкладів, розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених ними додаткових вкладів, збільшеного розміру статутного капіталу товариства, це свідчить про те, що збільшення розміру статутного капіталу цього товариства у зв'язку з внесенням позивачем додаткового вкладу не відбулося і як наслідок правова підстава для набуття Товариством коштів, внесених позивачем як учасником Товариства в якості додаткового вкладу, відпала. У такому випадку ТОВ «Агроінвест холдинг» зобов'язане повернути ці кошти учаснику на підставі частини першої ст. 1212 Цивільного кодексу України.

Питання затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника та внесення змін до статуту віднесено до виключної компетенції загальних зборів товариства.

Рішенням Господарського суду Полтавської області від 16.01.2024 у справі № 917/1420/23 відмовлено у задоволенні позову учасника товариства про витребування частини частки у статутному капіталі та визначення розміру часток учасників в статутному капіталі ТОВ "Офтальмологічний центр "Діоптрія".

Місцевий господарський суд зазначив, що з правових позицій Верховного Суду вбачається, що якщо позивач прагне відновити склад учасників товариства, який існував до стверджуваного порушення його прав або інтересів, і таке відновлення не може бути здійснене шляхом стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі товариства (пп. "е" п. 3 частини п'ятої ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань"), то належним способом захисту в цьому разі є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства (пп. "д" п. 3 частини п'ятої ст. 17 цього Закону). Тобто, витребування частки та визначення розміру

статутного капіталу товариства і розмірів часток учасників товариства є взаємовиключними способами захисту, останній застосовується лише у випадку неможливості застосування першого.

Позивачем у даній справі заявлено одночасно вимоги про витребування частки у відповідача-1 та про визначення розміру статутного капіталу товариства і розмірів часток учасників товариства. Позивач не прагнув відновити стан, що існував до стверджуваного порушення права, оскільки частка, яку позивач просив суд витребувати у відповідача, ніколи не належала позивачу. Натомість позивач прагнув отримати таким чином більшу частку та фактично контроль над товариством в результаті перерозподілу часток.

Конституційний Суд України зазначив, що на право власника частки у статутному капіталі господарської організації на участь в її управлінні, яке є складовою корпоративного права, поширюються гарантії, передбачені частиною четвертою ст. 13, ст. 41 Конституції України. Захищеність вказаного права на конституційному рівні означає, що втручання у таке право допускається у виняткових випадках з метою суспільної необхідності, виключно на підставі закону та з дотриманням засад справедливості, пропорційності (абзац шостий пп.4.1 п. 4 мотивувальної частини Рішення від 22.07.2020 № 8-р(І)/2020). Частка є об'єктом права власності. Захищаючи права одного з учасників товариства, суд не може порушувати права власності інших учасників товариства.

У цій справі судом не було встановлено, що учасники ТОВ «ОЦ «ДІОПТРІЯ» набули прав на належні їм частки у статутному капіталі товариства у спосіб, що не відповідає закону, статуту товариства, порушення при цьому прав чи законних інтересів позивача судом не встановлено. Набувши статус учасника ТОВ «ОЦ «ДІОПТРІЯ», позивач фактично наділений як корпоративними правами щодо такого товариства, так і відповідними обов'язками.

Верховний Суд звертав увагу, що володіння часткою у статутному капіталі товариства з огляду на ст. 319 ЦК та відповідні норми, що регулюють діяльність ТОВ, передбачає не лише наявність у учасника прав (в тому числі корпоративних прав), однак і відповідних обов'язків, в тому числі щодо оплати такої частки. При цьому інші учасники товариства справедливо розраховували на виконання ним таких обов'язків. Позивач не міг не знати весь час про розподіл часток та визначення вартості обладнання внесеного учасниками в статутний капітал товариства, адже підписував статут, який містив відповідні положення, протокол установчих зборів, протоколи загальних зборів учасників товариства, був обізнаний про державну реєстрацію товариства та часток учасників.

Позивач, звернувшись через 5 років після створення товариства з даним позовом, фактично хотів не відновити становище, яке існувало на момент створення товариства у 2017 році, а перерозподілити частки учасників таким чином аби його частка збільшилася. Із наведеного вбачається, що у разі задоволення позову фактично матиме місце порушення принципу справедливого балансу інтересів як ТОВ «ОЦ «ДІОПТРІЯ», так і його учасників.

Згідно з ч. 3 ст. 12 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» статутом товариства можуть бути передбачені обмеження щодо зміни співвідношення часток учасників. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Пункт 3.4 чинної редакції Статуту відповідача передбачає, що не допускається зміна співвідношення часток учасників, яке встановлене на момент державної реєстрації створення товариства. Це положення може бути змінено лише після затвердження загальними зборами учасників та державної реєстрації змін до статуту товариства, що скасовують дане обмеження. Зміни до п. 3.4 Статуту товариства станом на час прийняття рішення не вносились.

Крім того, у позовній заяві позивач не вказував, що він не підписував протокол установчих зборів № 1 від 10.12.2017 та обґрунтовував свої позовні вимоги вказаним протоколом. Згідно з правовою позицією, викладеною у постанові Великої Палати Верховного Суду від 23.10.2019 у справі № 922/3537/17, за змістом ст. 15, 16 ЦК України кожна особа має право на звернення до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права у разі його порушення, невизнання або оспорування та інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Ця норма визначає об'єктом захисту порушене, невизнане або оспорюване право чи цивільний інтерес. Порушення права пов'язане з позбавленням його володільця можливості здійснити (реалізувати) своє право повністю або частково. При оспоруванні або невизнанні права виникає невизначеність у праві, спричинена поведінкою іншої особи. Відсутність порушеного права чи невідповідність обраного позивачем способу його захисту способом, визначеним законодавством, встановлюється при розгляді справи по суті та є підставою для прийняття судового рішення про відмову в позові. Аналогічну правову позицію викладено, зокрема, у постановах Верховного Суду від 14.08.2018 у справі № 910/1972/17, від 23.05.2019 у справі № 920/301/18, від 25.06.2019 у справі № 922/1500/18, від 24.12.2019 у справі № 902/377/19.

У даній справі право позивача не порушено відповідачами, позивач не був власником частки, яку він просив витребувати, позивач фактично хотів не відновити становище, яке існувало на момент створення товариства у 2017 році (до стверджуваного порушення його прав), а перерозподілити частки учасників таким чином аби його частка збільшилася. Враховуючи вищенаведене суд відмовив у задоволенні позову.

Визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства

Визнання правочину недійсним не з метою домогтися відновлення власного порушеного права (та/або інтересу) у спосіб реституції, що застосовується між сторонами такого правочину, а з метою створити підстави для подальшого звернення з іншим позовом або преюдиційну обставину чи доказ для іншого судового провадження суперечать завданням господарського судочинства, наведеним у частині 1 ст. 2 ГПК України.

Справа № 922/2690/23. ОСОБА_1 звернулася з позовом до ОСОБА_2 та ОСОБА_3 про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ "Транстех Лімітед", укладеного між відповідачами; визнання недійсним акту приймання-передачі майна, складеного ТОВ "Транстех Лімітед" в особі директора та ОСОБА_3; визнання протиправним та скасування рішення про державну реєстрацію права власності на житлові будинки; відновлення становища, яке існувало до порушення прав позивача. В обґрунтування позовних вимог позивач посилався на те, що відповідачі уклали договір купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ "Транстех Лімітед" із вказівкою недостовірних обставин щодо не перебування кожного з них у шлюбі, у той час, як, за твердженням позивача, вона в момент укладення договору купівлі-продажу перебувала у шлюбі із 1-им відповідачем, і про укладення договору позивач не була обізнана. У подальшому був складений відповідний акт приймання-передачі майна від ТОВ "Транстех Лімітед" 2-му відповідачу, і останній на підставі акту зареєстрував право власності на нерухоме майно, передане йому Товариством. Позивач вважав вказані дії відповідачів недобросовісними та такими, що порушили права та інтереси позивача.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 13.11.2023, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського суду від 22.02.2024, відмовлено в задоволенні позовних вимог.

Суди виходили з того, що у позовній заяві позивач, з одного боку, зазначав про недобросовісність відповідачів, з іншого - сам стверджував, що ОСОБА_3 не знав і не міг знати, що передане за договором майно, а саме частка у статутному капіталі, перебувало у спільній сумісній власності та відчужувалося без згоди і відома другого з подружжя (перший абзац другої сторінки позовної заяви).

Обмежившись повідомленням про факт укладання відповідачами правочину, позивач не навів належних і допустимих доказів на підтвердження недобросовісності другого відповідача, а зазначивши про його необізнаність під час укладення правочину про перебування першого відповідача в шлюбі - сама спростувала твердження про недобросовісність другого відповідача. Оскільки можливість визнання недійсним договору щодо розпорядження майном, яке перебуває в спільній власності, залежить від встановлення недобросовісності третьої особи - контрагента за таким договором (п. 8.67 постанови Великої Палати Верховного Суду від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18) і жодних доказів недобросовісності не було доведено позивачем, тому суд не вбачав підстав для задоволення позову щодо визнання недійсним договору купівлі-продажу.

Позивач просив визнати недійсним вже виконаний договір купівлі-продажу частки Товариства, стороною якого він не є. У подальшому Товариство та ОСОБА_3 склали акт приймання-передачі майна, згідно з яким Товариство передало, а ОСОБА_3 прийняла вказане у Протоколі №2 майно, а саме два житлових будинки, ОСОБА_3 здійснив державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно, а саме зареєстрував право власності на вказані житлові будинки. При цьому, позивач не просив суд застосувати наслідки недійсності правочину (двосторонню реституцію), а відновити становище, які існувало до порушення прав позивача.

Застосування будь-якого способу захисту цивільного права та інтересу має бути об'єктивно виправданим та обґрунтованим. Спосіб захисту права є ефективним тоді, коли він забезпечуватиме поновлення порушеного права, а в разі неможливості такого поновлення - гарантуватиме можливість отримати відповідну компенсацію. Тобто цей захист має бути повним і забезпечувати у такий спосіб досягнення мети правосуддя та процесуальну економію (постанова Великої Палати Верховного Суду від 22.09.2020 у справі № 910/3009/18).

У позовній заяві позивач не конкретизував, яким чином та в який спосіб суд має відновити становище, яке існувало до порушення прав позивача та не зазначив, яке саме його право було порушено відповідачами. Отже, позивачем обрано неналежний спосіб захисту порушеного права.

Крім того, позивач просив визнати недійсним акт приймання-передачі майна від 09.08.2019 між ТОВ "Транстех Лімітед" та ОСОБА_3.

Надаючи оцінку вказаному акту, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про те, що він є правочином, який підтверджує волевиявлення відповідачів, має юридичні наслідки - набуття та припинення права власності на нерухоме майно, а також стало підставою для державної реєстрації права власності, у зв'язку із передачею майна у власність 2-ого відповідача у якості повернення свого внеску до статутного капіталу. Матеріали справи не містять доказів визнання недійсними загальних зборів учасників Товариства, оформлених протоколом №2 від 23.02.2017, на виконання якого був складений акт. Такий двосторонній акт у цих правовідносинах свідчить про погоджену дію шляхом волевиявлення обох сторін цього двостороннього правочину на набуття певних цивільних прав та обов'язків. І позивачем не наведено жодних підстав визнання

акту приймання-передачі недійсним; судами, з огляду на недоведеність позивачем підстав для визнання недійсним договору купівлі-продажу, таких підстав не встановлено.

Щодо вимог позивача про визнання протиправним та скасування рішення про державну реєстрацію права власності 2-ого відповідача на житлові будинки, судова колегія зазначила, що у спірних правовідносинах сама по собі вимога про відновлення становища, яке існувало до порушення права позивача (позивачем навіть не обґрунтовано, за захистом якого порушеного права вона звернулася до суду із позовом) не є належним способом захисту порушеного права, оскільки, як зазначено вище, ОСОБА_1 не є власником спірного майна (будівель); вимога про скасування рішення державного реєстратора за недоведеними підставами щодо незаконності набуття права власності на нерухоме майно не підлягає задоволенню. Матеріали справи не містять правовстановлюючих документів на спірне нерухоме майно до укладення договору купівлі-продажу.

Укладення одним з подружжя договору щодо розпорядження спільним майном без згоди другого з подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише в тому разі, якщо суд встановить, що третя особа (контрагент за таким договором) діяла недобросовісно, зокрема знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності і що той з подружжя, хто укладає договір, не отримав згоди на це другого з подружжя.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 29.05.2024 у справі № 922/405/24 задоволено у повному обсязі позов про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки товариства та скасування державної реєстрації змін до відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань про учасника та кінцевого бенефіціарного власника.

Рішення мотивоване тим, що відповідачем-1 не оскаржувалася презумпція спільності майна набутого за час шлюбу з позивачем, не надавалися докази, що статутний капітал ТОВ «КБ Білдінг Груп» сформовано не за рахунок спільних коштів подружжя. Розпорядження спільною сумісною власністю подружжя, а саме відчуження частки у статутному капіталі ТОВ відповідачем-1 було вчинено без належного обсягу повноважень, без отримання згоди позивача.

Суд вказав на те, що в розумінні положень ст. 369 Цивільного кодексу України, ст. 65 Сімейного кодексу України закон не пов'язує наявність чи відсутність згоди усіх співвласників на укладення договору ні з добросовісністю того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, ні третьої особи - контрагента за таким договором і не ставить питання оскарження договору в залежність від добросовісності сторін договору.

Задовольняючи позовну вимогу про скасування державної реєстрації, місцевий господарський суд вказав на її похідний характер від позовної вимоги про визнання недійсним оскаржуваного договору.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 25.09.2024 скасовано рішення місцевого господарського суду. Прийнято нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що укладення одним з подружжя договору щодо розпорядження спільним майном без згоди другого з подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише в тому разі, якщо суд встановить, що третя особа (контрагент за таким договором) діяла недобросовісно, зокрема, знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності і що той з подружжя, хто укладає договір,

не отримав згоди на це другого з подружжя. Аналогічні висновки містяться у п. 8.65 постанови Великої Палати Верховного Суду від 29.06.2021 у справі № 916/2813/18.

Позивачем не доведено та судом не встановлено недобросовісності дій відповідача-2 під час укладення оспорюваного правочину. Обраний позивачем спосіб захисту є неефективним, оскільки він не захищає та не призводить до відновлення його права власника на частку в статутному капіталі ТОВ «КБ Білдінг Груп», яке він вважає порушеним.

Суд апеляційної інстанції послався на постанову Великої Палати Верховного Суду від 01.03.2023 у справі № 522/22473/15-ц, у якій суди розглядали позовну вимогу про визнання недійсним виконаного правочину за позовом третьої особи (не сторони правочину), де зазначено, що якщо на виконання спірного правочину сплачені кошти або передане інше майно, то задоволення позовної вимоги про визнання оспорюваного правочину недійсним не призводить до ефективного захисту права, бо таке задоволення саме по собі не є підставою для повернення коштів або іншого майна. У таких випадках позовна вимога про визнання оспорюваного правочину недійсним може бути ефективним способом захисту, лише якщо вона поєднується з позовною вимогою про стягнення коштів на користь товариства або про витребування майна з володіння відповідача (зокрема, на підставі ч.1 ст.216, ст.387, ч. 1, 3 ст.1212 ЦК України).

Заявлення позовної вимоги про визнання виконаного/частково виконаного договору недійсним без вимоги про застосування наслідків його недійсності не є ефективним способом захисту, бо не призводить до поновлення майнових прав позивача. Заявляючи вимогу про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі, позивач не просив суд застосувати наслідки його недійсності, оскільки вимога про скасування державної реєстрації змін до статутного капіталу, такою вимогою не є.

Постановою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 16.01.2025 постанову Східного апеляційного господарського суду скасовано. Рішення Господарського суду Харківської області змінено, викладено його мотивувальну частину в редакції цієї постанови. В іншій частині рішення залишено в силі.

Суд касаційної інстанції зазначив, що у даній справі предметом позову є вимоги про визнання недійсним договору, акта приймання-передачі частки та скасування державної реєстрації, за твердженням позивачки договір вчинено за відсутності належної згоди позивачки на розпорядження відповідачем-1 спільним сумісним майном, тобто без належних повноважень, що суперечить вимогам діючого законодавства України. У такому спорі перевірка законності та добросовісності набуття частки відповідачем-2 полягає у з'ясуванні обставин дотримання вимог законодавства при вчиненні оспорюваного договору з відповідачем-1. Оцінка таких обставин має надаватися у спорі про визнання договору недійсним. Повернення частки у таких правовідносинах, фактично, є наслідком визнання недійсним оспорюваного правочину, який (наслідок) безпосередньо зумовлює зобов'язання для відповідачів згідно з нормою абз. 2 ч. 1 ст. 216 ЦК України.

Відповідно до ст. 215, 216 ЦК України вимога про застосування наслідків недійсності оспорюваного правочину, як і про визнання його недійсним, може бути заявлена однією зі сторін правочину або іншою заінтересованою особою, права та законні інтереси якої порушено вчиненням правочину. Така вимога може бути об'єднана з вимогою про визнання правочину недійсним, що в цілому сприяє швидкому відновленню правового становища сторін, яке існувало до вчинення правочину (постанови Верховного Суду від 29.05.2024 у справі № 911/39/23, від 28.02.2024 у справі № 906/43/22, від 01.02.2024 у справі № 914/3630/21). Оспорювати правочин може особа (заінтересована особа), яка не була стороною правочину, однак вважає своє право власності на це майно порушеним або вважає порушеним інше речове право на відчужене майно. За відсутності

визначення поняття «заінтересована особа» такою особою є кожен, хто має конкретний майновий інтерес в оспорюваному договорі. Самі по собі дії осіб, зокрема, щодо вчинення правочинів, навіть якщо вони здаються іншим особам неправомірними, не можуть бути оспорені в суді, допоки ці особи не доведуть, що такі дії порушують їх права. Вимоги особи, яка в судовому порядку домагається визнання правочину недійсним (ч. 3 ст. 215 ЦК України), спрямовані на приведення сторін недійсного правочину до того стану, який саме вони, сторони, мали до вчинення правочину. Обов'язок сторони правочину повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, як наслідок недійсності правочину насамперед відновлює права учасників цього правочину. Інтерес іншої особи полягає в тому, щоб відновити свої права, зокрема через повернення майна відчужувачу. Тобто пред'явлення позовних вимог про визнання договору недійсним ОСОБА_1, яка разом з ОСОБА_3 є власниками спільного сумісного майна - частки у статутному капіталі ТОВ «КБ Білдінг Груп», є належним та ефективним способом захисту порушеного права у разі, якщо такий позов заявлений з метою повернення одному з подружжя, частки в спільному майні подружжя, тому правовим наслідком недійсності договору купівлі-продажу буде відновлення права спільної сумісної власності позивача та відповідача-1.

Положення чинного законодавства встановлюють презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Ця презумпція може бути спростована, й один з подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Статтею 65 СК України передбачено, що дружина, чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового. Для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена. Договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Приписи частині 1 ст. 67 СК України не тільки забезпечують права одного з подружжя, а й обмежують права іншого з подружжя у відчуженні спільного подружнього майна, оскільки ставлять правомочності одного з подружжя на відчуження майна в залежність від наявності належним чином оформленої згоди іншого з подружжя на таке відчуження. Відсутність такої згоди свідчить про відсутність повноважень в одного з подружжя (відчужувача) на відчуження подружнього майна. У таких випадках відсутня воля власника спільного майна, на боці якого виступають обидва співвласники (подружжя), на вчинення правочину.

За договором купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства продавець продав, а покупець купив належну продавцю частку статутного капіталу ТОВ «КБ Білдінг Груп» у розмірі 13700000,00 грн, що складає 50% статутного капіталу Товариства, тобто така частка належить до цінного майна і для її відчуження необхідна письмова згода другого з подружжя відповідно до вимог ч. 3 ст. 65 СК України. Матеріали справи не містять письмової згоди позивача на відчуження відповідачем-1 належної їм частки

статутного капіталу ТОВ «КБ Білдінг Груп», умови оспорюваного договору також не містять такої згоди.

Відповідач-2, як покупець, діючи добросовісно і розумно, повинен був не лише перевірити інформацію з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (стосовно учасників юридичної особи), а і оцінити й інші обставини, зокрема перевірити особу, як контрагента за договором (огляд паспорта для встановлення особи, з якою укладається договір), з'ясувати перебування контрагента у шлюбі на момент вчинення правочину (Верховний Суд бере до уваги можливість перевірки такого факту з огляду на державну реєстрацію шлюбу, як акта цивільного стану, з видачою відповідних документів та внесенням інформації до Державного реєстру актів цивільного стану громадян і паспорта громадянина) для встановлення обставин необхідності надання письмової згоди одного з подружжя на відчуження спільного сумісного майна, або встановлення обставин поділу, виділу в натурі частки з майна, що перебуває в спільній сумісній власності. Крім того, відповідач-2 повинен був з'ясувати й інші обставини, які можуть свідчити про сумнівний характер вчинюваного правочину, зокрема відсутність зрозумілої економічної мети оспорюваного правочину (відсутність ціни договору, норм договору щодо обов'язку покупця оплатити частку тощо), тобто його оплатність (укладення договору одним із подружжя в інтересах сім'ї, можливість використання одержаного за таким договором в інтересах сім'ї).

З огляду на викладене, відповідач-2, як покупець, за всіма обставинами, проявивши розумну обачність, не міг не знати про обмеження повноважень відповідача-1, міг та мав би оцінити всі ризики, проте не вчинив дій, щоб пересвідчитися в наявності обмежень повноважень у відповідача-1 на укладення оспорюваного правочину, тобто діяв недобросовісно та нерозумно.

Таким чином, суд першої інстанції дійшов правомірного висновку про наявність підстав для задоволення позову про визнання договору купівлі-продажу частки ТОВ «КБ Білдінг Груп» недійсним. З огляду на задоволення позову в частині визнання недійсним договору, судом правомірно задоволено і похідні позовні вимоги.

Стягнення вартості частки в статутному капіталі товариства

Номінальна вартість частки у статутному капіталі товариства не є ціною договору купівлі-продажу, оскільки остання визначається волевиявленням сторін такого договору, тобто питанням згоди продавця та покупця.

У справі № 917/1786/23 фізична особа звернулась з позовом до іншої фізичної особи про стягнення з відповідача вартості частки у статутному капіталі ТОВ "Тріас" у розмірі 1600000,00 грн. В обґрунтування позовних вимог позивач посилався на те, що 27.10.2021 між позивачем та відповідачем було досягнуто домовленості про продаж частки у статутному капіталі ТОВ "Тріас", позивач передав, а відповідач прийняв частку в статутному капіталі Товариства у розмірі 80%, що в грошовому виразі склало 1600000,00 грн за актом приймання-передачі частки статутного капіталу Товариства від 27.10.2021, проте оплату вартості отриманої частки у статутному капіталі Товариства відповідачем здійснено не було, що і стало підставою для звернення до суду з відповідним позовом.

Рішенням господарського суду Полтавської області від 20.02.2024 у позові відмовлено.

Відмовляючи в задоволенні позову, місцевий господарський суд виходив з того, що позивачем не було доведено факту укладення договору купівлі-продажу частки із погодженими істотними умовами, зокрема, щодо ціни договору (ціна продажу частки), відповідний договір не було надано сторонами до матеріалів справи, а посилання на нього

містяться лише в акті приймання-передавання частки, який не містить ціни договору, тобто не є ані договором купівлі-продажу, ані доводить факту укладення договору купівлі-продажу, позаяк не містить посилання на істотну умову договору - вартість продажу частки та не містить істотної умови договору - ціни договору, що свідчить про відсутність правових підстав для задоволення первісного позову.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 29.05.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що перехід частки (її частини) учасника у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю до іншої особи врегульовано ст. 21 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", за змістом частини першої якої учасник товариства має право відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства оплатно або безоплатно іншим учасникам товариства або третім особам. Відчуження частки в статутному капіталі товариства має своєю метою припинення права власності на цю частку в особи, яка відчужує її, щоб певна інша особа (один учасник чи кілька учасників цього товариства або треті особи) набула право на цю частку. Підставою для переходу права власності на частку в статутному капіталі, зокрема до третьої особи та, відповідно, припинення права власності учасника на таку частку з набуттям його третьою особою, є спрямований на відчуження частки правочин, вчинений учасником товариства та іншою особою. Відчуження відбувається на підставі договору купівлі-продажу, міни або дарування тощо (подібний висновок міститься у постанові Великої Палати Верховного Суду від 01.10.2019 у справі № 909/1294/15).

В контексті спірних правовідносин судовою колегією враховано, що в п. 51 постанови Великої Палати Верховного Суду від 22.10.2019 у справі № 923/876/160 зазначено, що відступлення (відчуження) частки не є самостійним непоіменованим видом договору, оскільки воно відбувається шляхом укладання договору купівлі-продажу, міни, дарування тощо. Такий договір може укладатися в усній або письмовій формі залежно від вимог чинного законодавства України та статуту товариства. Недодержання сторонами письмової форми правочину, яка встановлена законом, не має наслідком його недійсності, крім випадків, встановлених законом. Разом з тим, в матеріалах справи відсутній договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі від 27.10.2021, що унеможливлює дослідження судом ані умов та положень вказаного договору, ані суті домовленостей сторін при відчуженні частки.

Верховний Суд у постановах від 22.05.2018 у справі № 910/12258/17 та від 11.06.2018 у справі № 916/613/17 неодноразово висловлював правову позицію про те, що акт приймання-передачі, як такий, не має ознак правочину у розумінні ст. 202 Цивільного кодексу України, а є лише первинним документом, який посвідчує факт існування між сторонами відповідних правовідносин, зокрема, відносин купівлі-продажу. Натомість, наявний в матеріалах справи Акт приймання-передачі частки від 27.10.2021 не містить застережень, що він є невід'ємною частиною договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі, а містить лише посилання у своєму тексті на такий договір, при цьому частиною договору купівлі-продажу, на думку суду, не є. У вказаному акті лише зазначено, що він є підставою для проведення державної реєстрації змін до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Жодних прав та обов'язків для учасників справи, які б свідчили про їх волевиявлення, як це передбачено ст. 626, 627, 628, 638, 655 Цивільного кодексу України, Акт приймання-передачі частки від 27.10.2021 не містить.

Крім того, з аналізу положень ст. 632, 638, 691 Цивільного кодексу України, ст. 21 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» випливає, що істотними умовами договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі

є розмір частки, що відчужується, та ціна договору. Натомість, зазначення в Акті приймання-передачі частки від 27.10.2021 про те, що ОСОБА_5 передала, а ОСОБА_2 прийняла частку у статутному капіталі ТОВ "Тріас" у розмірі 80%, що в грошовому виразі складає 1600000,00 грн, вказує на предмет домовленостей, а не на ціну договору купівлі-продажу. Номінальна вартість частки у статутному капіталі товариства не є ціною договору купівлі-продажу, оскільки остання визначається волевиявленням сторін такого договору, тобто питанням згоди продавця та покупця. Договірною є ціна, щодо якої сторони дійшли згоди при укладенні договору як щодо оплати одним контрагентом іншому за виконання взятого на себе останнім зобов'язання. Отже, договірною вважатиметься ціна, щодо розміру якої сторони спільно, обопільно домовилися, й така згода знайшла закріплення у відповідному договорі. Таким чином, критерієм для визначення договірності ціни слугуватиме наявність взаємної згоди сторін, яка формується на основі їхнього спільного й вільного волевиявлення. Лише в тому разі, коли певні дії сторін підтверджують їх волевиявлення виникає факт укладання договору.

Враховуючи, що позивачем не було доведено факту укладення договору купівлі-продажу частки із погодженими істотними умовами, зокрема, щодо ціни договору (ціна продажу частки), яку не можна ототожнювати із номінальною вартістю частки в статутному капіталі товариства, яка не залежить від розміру внеску учасника у власний капітал при створенні товариства, і може визначатися сторонами як самостійно, так і з залученням професійних оцінювачів, відповідний договір не було надано сторонами ані під час розгляду справи місцевим господарським судом, ані під час апеляційного перегляду даної справи, а посилання на нього містяться лише в акті приймання-передавання частки, який не містить ціни договору, тобто не є ані договором купівлі-продажу, ані доводить факту укладення договору купівлі-продажу, позаяк не містить посилання на істотну умову договору - вартість продажу частки та не містить істотної умови договору - ціни договору, колегія суддів погодила з висновком місцевого господарського суду про відсутність правових підстав для задоволення позову.

При наявності спору між учасником та товариством про визначення вартості майна останнього учасник має право вимагати розрахунки на підставі ринкової вартості майна товариства, а не вартості, за якою майно обліковується в товаристві. Сторони можуть доводити дійсну (ринкову) вартість майна будь-якими належними доказами, зокрема, висновками експертів.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 17.06.2024 у справі № 922/1379/24 задоволено позовні вимоги фізичної особи про стягнення з ТОВ "Науково-виробнича фірма "Аста Плюс" вартості частки в статутному капіталі товариства.

Під час розгляду справи місцевий господарський суд керувався висновками Верховного Суду, викладеними у постанові від 15.09.2020 у справі № 910/17473/16, згідно з якими відповідно до положень ст. 148 ЦК України та ст. 54 Закону України "Про господарські товариства" учасник господарського товариства, який реалізував своє право на вихід з товариства, має право одержати вартість частини майна, пропорційну його частці у статутному капіталі товариства. Зазначеному праву учасника кореспондує обов'язок товариства здійснити виплату вартості зазначеної частини майна після затвердження звіту за відповідний рік у дванадцятимісячний строк з дня виходу.

У постанові від 09.09.2021 у справі № 920/831/20 Верховний Суд також зазначив, що вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості його активів за вирахуванням зобов'язань (вартість чистих активів), пропорційній до частки учасника в статутному капіталі. При наявності спору між учасником та товариством про визначення вартості майна останнього, учасник має право вимагати розрахунків на підставі ринкової вартості майна товариства, а не вартості, за якою майно

обліковується у товаристві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою дією товариства, яка не може бути беззаперечним доказом ринкової вартості майна. Сторони можуть доводити дійсну (ринкову) вартість майна будь-якими належними доказами, зокрема, висновками експертів. Аналогічна правова позиція викладена у постановках Верховного суду від 24.04.2018 у справі № 925/1165/14, та від 27.11.2018 у справі № 920/65/18.

З огляду на наведене, позивач має право на розрахунок вартості своєї частки саме на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства, обчисленої станом на день, що передував дню подання учасником (позивачем) відповідної заяви.

В даному випадку, на неодноразові звернення позивача з вимогами про надання інформації стосовно вартості його частки станом на 19.05.2021 (дата виходу зі складу учасників), надання обґрунтованого розрахунку та копій документів, необхідних для здійснення такого розрахунку ні ТОВ "НВФ "Аста Плюс", ні його директор (інший засновник) не відреагували, відповідної інформації та документів не надали, вартості частки не виплатили.

Станом на 19.05.2021 єдиним активом ТОВ "НВФ "Аста Плюс" є вбудовані нежитлові приміщення першого поверху загальною площею 93,3 кв.м, що розташовані в житловому будинку, які були придбані на підставі договору купівлі-продажу нежитлових приміщень від 01.09.2015. Право власності Товариства на зазначені нежитлові приміщення підтверджується також інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно станом на 27.04.2021 та на 08.02.2022. З метою визначення ринкової вартості майна Товариства та визначення вартості частки у статутному капіталі, позивач в особі представника адвоката звернувся до Національного наукового центру Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса Міністерства юстиції України із заявою про проведення комплексної судово-будівельної та економічної експертизи. Згідно з висновком експертів за результатами проведення комплексної судово-будівельної та економічної експертизи № 1688/1954 від 27.03.2024, станом на 19.05.2021 ринкова нерухомого майна складала 1403500,00 грн; в обсязі наданих на дослідження документів, вартість частки позивача в статутному капіталі Товариства станом на 19.05.2021 становить 701750,00 грн. Відповідач в процесі розгляду справи не спростував висновків, викладених у вказаному висновку щодо ринкової вартості майна Товариства, а також стосовно вартості частки позивача в статутному капіталі Товариства.

Дослідивши та проаналізувавши подані докази в їх сукупності, суд дійшов висновку про те, що відповідачем не виконано передбаченого законом обов'язку щодо виплати позивачу вартості частини майна при його виході зі складу учасників Товариства, чим було порушено право позивача на одержання вартості цієї частки.

Переведення на учасника товариства прав і обов'язків покупця частки у статутному капіталі, якщо переважне право такого учасника товариства є порушеним

Продаж учасником товариства з обмеженою відповідальністю частки з порушенням переважного права іншого учасника (учасників) товариства не зумовлює недійсність відповідного правочину. Наслідком такого порушення є право учасника (учасників) вимагати в судовому порядку переведення на нього (на них) прав та обов'язків покупця частки на підставі частини п'ятої ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

Рішенням Господарського суду Харківської області від 23.07.2024 у справі № 922/943/24 задоволено повністю позовні вимоги про переведення на позивача прав і обов'язків покупця частки в статутному капіталі ТОВ "Кегичівський агрошляхбуд".

Місцевий господарський суд виходив з того, що ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" передбачено, що учасник товариства має переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі. Учасник товариства, який має намір продати свою частку (частину частки) третій особі, зобов'язаний письмово повідомити про це інших учасників товариства та поінформувати про ціну та розмір частки, що відчужується, інші умови такого продажу. Якщо жоден з учасників товариства протягом 30 днів з дати отримання повідомлення про намір учасника продати частку (частину частки) не повідомив письмово учасника, який продає частку (частину частки), про намір скористатися своїм переважним правом, вважається, що такий учасник товариства надав свою згоду на 31 день з дати отримання повідомлення, і така частка (частина частки) може бути відчужена третій особі на умовах, які були повідомлені учасникам товариства. Учасник товариства має право вимагати в судовому порядку переведення на себе прав і обов'язків покупця частки (частини частки), якщо переважне право такого учасника товариства є порушеним.

У постанові від 01.06.2021 по справі № 910/2388/20 Велика Палата Верховного Суду зробила висновки, що позивач за первісним позовом правильно обрав спосіб захисту свого порушеного переважного права на придбання частки ТОВ "БК "Укрбудмонтаж", відчуженої за договором від 07.02.2020, а тому його позовні вимоги повинні бути задоволені шляхом переведення прав та обов'язків покупця частки за цим договором.

Учасник товариства має переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі, якщо інше не передбачено корпоративним договором, стороною якого є такий учасник.

Статутом товариства може бути встановлено, що відчуження частки (частини частки) та надання її в заставу допускається лише за згодою інших учасників. Якщо статутом товариства з обмеженою відповідальністю не встановлено інший порядок реалізації переважного права учасників товариства, розподілу відчужуваної частки (частини частки) між іншими учасниками товариства, відмови від реалізації переважного права учасників товариства, то відчуження частки товариства здійснюється з дотриманням порядку, визначеного у ст. 20, 21 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

Продаж учасником товариства з обмеженою відповідальністю частки з порушенням переважного права іншого учасника (учасників) товариства не зумовлює недійсність відповідного правочину. Наслідком такого порушення є право учасника (учасників) вимагати в судовому порядку переведення на нього (на них) прав та обов'язків покупця частки на підставі частини п'ятої ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

У постанові від 23.06.2020 по справі № 909/337/19 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що позов про переведення прав та обов'язків, що відповідає такому способу захисту прав та інтересів, як зміна правовідношення (п. 6 частини другої ст. 16 Цивільного кодексу України) або ж зміна господарських правовідносин (абзац одинадцятий частини другої ст. 20 Господарського кодексу України), застосовується для захисту переважних прав третіх осіб щодо прав на майно, яким так чи інакше розпоряджається власник (частина четверта ст. 362, абзац третій частини першої ст. 822 Цивільного кодексу України, частина п'ята ст. 7 Закону України "Про акціонерні товариства", частина п'ята ст. 20 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" тощо).

Такий позов найкраще відповідає змісту порушеного переважного права, способу (характеру) його порушення, наслідкам, які спричинило порушення, а також найпростішим шляхом забезпечує відновлення та реалізацію відповідного переважного права.

З урахуванням викладеного суд дійшов висновку про те, що оскільки відповідач-1 здійснив продаж своєї частки у повному обсязі третій особі – відповідачеві-2, який не є учасником ТОВ "Кегичівський агрошляхбуд" і не був ним на момент продажу, а про продаж частки позивач дізнався наприкінці лютого 2024 року, після вчинення дій відповідачами, і не був повідомлений про це, та бажає придбати частку відповідача-1 у повному обсязі, належним способом захисту права позивача є вимога в судовому порядку щодо переведення на себе прав і обов'язків покупця частки.

Визнання недійсним рішення загальних зборів юридичної особи

Неповідомлення учасника товариства про проведення загальних зборів в установленому статутom порядку є грубим порушенням його прав, що може бути підставою для визнання рішень загальних зборів господарського товариства недійсними.

Справа № 917/2/23. Фізична особа звернулася з позовом до Сільськогосподарського багатoproфiльного кооперативу "Лан", в якому просила визнати недійсними рішення загальних зборів СБК "Лан", оформлені протоколами від 26.12.2019, від 13.03.2020, від 07.07.2020, від 10.07.2020, від 13.07.2020 та від 14.07.2020, а також скасувати реєстраційні дії щодо СБК "Лан", вчинені державним реєстратором Чутівської районної державної адміністрації Полтавської області.

В обґрунтування позовних вимог позивач посилався на те, що загальні збори членів кооперативу були проведені з порушеннями порядку скликання і проведення таких зборів, за відсутності позивача, неповідомленого про проведення загальних зборів, та за відсутності кворуму.

Рішенням господарського суду Полтавської області від 02.10.2023 позовні вимоги задоволено з посиланням на те, що матеріали справи не містять жодних доказів на спростування позовних вимог, зокрема щодо належного повідомлення позивача про спірні загальні збори, отже, спірні рішення загальних зборів СБК "Лан" прийняті з порушенням порядку їх скликання та проведення, безумовно порушують корпоративні права позивача, якого було безпідставно виключено з кооперативу, позбавлено права управління кооперативом через неповідомлення про збори та їх порядок денний, а тому наявні підстави для визнання оспорюваних рішень недійсними та задоволення позовних вимог. Також господарським судом було задоволено, як похідні, позовні вимоги про скасування реєстраційних дій щодо СБК "Лан", вчинених державним реєстратором Чутівської районної державної адміністрації Полтавської області на підставі оскаржуваних рішень загальних зборів СБК "Лан".

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 24.01.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що відповідно до положень Статуту СБК "Лан" в редакції від 17.02.2009, вищим органом управління кооперативу є загальні збори членів кооперативу. Збори вважаються правомочними, якщо на них присутні не менше 2/3 членів кооперативу. Збори кооперативу скликаються в міру необхідності, але не менше 1 разу на рік. Про дату, місце, час проведення та порядок денний загальних зборів члени кооперативу повинні бути повідомлені не пізніше ніж за 10 днів до визначеного строку їх проведення. Позачергові загальні збори членів кооперативу скликаються на вимогу: не

менше третини його членів; спостережної ради; ревізійної комісії (ревізора); органу управління кооперативного об'єднання, членом якого він є. Позачергові загальні збори членів кооперативу повинні бути скликані протягом 20 днів з дня надходження такої вимоги. У разі незабезпечення правлінням (головою) кооперативу скликання позачергових загальних зборів вони можуть бути скликані особами, які вимагали їх скликання, протягом наступних 20 днів.

Відповідно до частини п'ятої ст. 15 Закону України "Про кооперацію" члени кооперативу повинні бути повідомлені про дату, місце, час проведення та порядок денний загальних зборів.

Матеріали справи свідчать про те, що на загальних зборах товариства СБК "Лан" оформлених протоколом № 4 від 29.12.2019, було, зокрема, прийнято рішення про внесення змін до Статуту СБК "Лан" і затвердження його в новій редакції, затвердження зразку печатки СБК "Лан" тощо. Вказані рішення прийняті у складі таких осіб: ОСОБА_5, ОСОБА_7 та ОСОБА_11. Проте, рішенням господарського суду Полтавської області від 25.03.2021 у справі № 917/1700/20, яке набрало законної сили, визнано недійсними рішення загальних зборів СБК "Лан", оформлені протоколом від 29.10.2019 № 1, якими вказані особи були обрані до складу засновників/ членів СБК "Лан". Тобто, станом на 26.12.2019 ОСОБА_5, ОСОБА_7 і ОСОБА_8 не були членами СБК "Лан", а тому не мали права ініціювати проведення загальних зборів СБК "Лан" та приймати участь у прийнятті рішень шляхом голосування на зазначених зборах. Отже, рішення загальних зборів, оформлені протоколом № 4 від 29.12.2019 прийняті неправомочним складом учасників за відсутності кворуму.

В подальшому, рішеннями загальних зборів СБК "Лан", оформленими протоколом від 13.03.2020 № 5, позивача було повторно виключено зі складу засновників СБК "Лан", внесено зміни до установчих документів СБК "Лан" та знову змінено склад засновників (виключено зі складу ОСОБА_3 та ОСОБА_4 на підставі їх заяв; включено ОСОБА_5, ОСОБА_8 та ОСОБА_7).

З протоколів від 26.12.2019 № 4, від 13.03.2020 №5, від 07.07.2020 № 6, від 10.07.2020 № 7, від 13.07.2020 № 8 та від 14.07.2020 № 9 також вбачається, що на загальних зборах СБК "Лан" було прийнято наступні рішення: про звільнення голови правління, перейменування посади виконавчого органу управління кооперативу, обрання голови кооперативу, зміну особи, що може вчиняти дії від імені юридичної особи, проведення державної реєстрації змін; включення нових учасників до складу засновників (членів) кооперативу; про визначення розмірів мінімальних внесків для нових членів кооперативу та для членів СБК "Лан", які вже являються членами кооперативу, внесення змін до статуту та затвердження статуту в новій редакції; про виключення позивача з членів кооперативу СБК "Лан". В протоколі також було зазначено про те, що ОСОБА_2 на збори не з'явився та не з'являвся на роботу з 30.09.2019 по 14.07.2020. В протоколах №6,7, та 8 вказано, що позивач на збори не з'явився. Проте, в матеріалах справи відсутні докази повідомлення позивача про всі зазначені загальні збори і їх порядок денний, на яких прийнято спірні рішення.

В контексті спірних правовідносин, судова колегія врахувала правову позицію викладену у постанові Верховного Суду від 07.09.2021 у справі № 916/2506/20, в якій Суд вказав, що при виникненні спору, має бути доведено реальність вчинення дій з направлення кооперативом кореспонденції адресату та дотримання строків повідомлення, встановлених ст. 15 Закону України "Про кооперацію". Для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера, члена) товариства. Також слід з'ясувати дотримання порядку скликання загальних зборів, зокрема щодо належного повідомлення позивача про такі збори. Права члена кооперативу можуть бути визнані порушеними

внаслідок недотримання вимог закону про скликання і проведення загальних зборів, якщо він не зміг взяти участь у загальних зборах, належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо. При цьому позивачеві не може бути відмовлено у задоволенні вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів тільки з мотивів недостатності його голосів для зміни результатів голосування з прийнятих загальними зборами членів рішень, оскільки вплив члена на прийняття загальними зборами рішень не вичерпується лише голосуванням. Аналогічна правова позиція Верховного Суду також викладена у постанові від 06.08.2020 у справі № 918/636/19.

Таким чином, правомочність учасника (акціонера, члена) на участь в управлінні господарською організацією, зокрема, шляхом участі в загальних зборах є однією зі складових корпоративних прав, відтак зазначені права можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання порядку скликання і проведення загальних зборів, якщо учасник не зміг взяти участь у загальних зборах та/або належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо, тобто не зміг належним чином реалізувати своє право на участь в управлінні. Підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи можуть бути: невідповідність рішень загальних зборів нормам законодавства; порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів; позбавлення учасника (акціонера, члена) юридичної особи можливості взяти участь у загальних зборах. Зокрема, рішення загальних зборів юридичної особи можуть бути визнані недійсними в судовому порядку в разі недотримання процедури їх скликання. Такий правовий висновок Великої Палати Верховного Суду викладено у постанові від 28.01.2020 у справі № 924/641/17.

Особа, яка скликає загальні збори учасників, повинна вжити всіх розумних заходів для повідомлення учасників про проведення цих зборів. Обраний особою, що скликає загальні збори учасників, спосіб повідомлення про їх проведення повинен забезпечити реальне персональне повідомлення учасника і не бути лише формальним направленням такого повідомлення. Наведене повністю узгоджується з правовою позицією Верховного Суду, викладеною в постанові від 10.05.2018 у справі №906/592/17. У випадку заперечення учасником факту повідомлення його про проведення загальних зборів, обов'язок доказування обставин повідомлення позивача про проведення загальних зборів покладається на відповідача, як особу, рішення органу управління якої оспорується. Дана правовий висновок Верховного Суду викладено у постановках від 05.05.2020 у справі №916/1996/19 та від 06.02.2020 у справі №906/307/19.

Отже, неповідомлення позивача про скликання й проведення загальних зборів, на яких його виключили з учасників кооперативу, є безумовним порушенням його прав, що є підставою для задоволення позову.

Справа № 917/1926/23. Фізична особа звернулася з позовом до ТОВ «Агрофірма «ЧБГ» про визнання недійсним рішення позачергових загальних зборів учасників Товариства.

В обґрунтування позову позивач посилався на те, що оспоруване рішення позачергових загальних зборів учасників Товариства від 19.09.2022, прийняте за відсутності кворуму на зборах, оскільки учасник Товариства (позивач), який володіє 70 голосами зі 100, не був повідомлений про порядок денний, місце та час проведення зборів, не був присутній на зборах та позачергові загальні збори учасників ТОВ 19.09.2022 проведені з порушенням вимог законодавства та Статуту.

Рішенням Господарського суду Полтавської області від 07.02.2024 позов задоволено з посиланням на доведеність позивачем фактів щодо його неповідомлення про

проведення спірних зборів, що він не брав участі у таких зборах, не мав можливості взяти участь у цих зборах, відсутність кворуму для проведення цих зборів, з чого вбачається, що спірні збори були проведені з порушенням вимог ст. 31, 32, 33 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та п. 9.2.18, 9.2.21 Статуту Товариства та порушенням у зв'язку з цим корпоративних прав та інтересів позивача, пов'язаних з правом на участь в управлінні Товариством.

Суд зазначив, що вказані факти підтверджуються сукупністю обставин, а саме тим, що позивачу не направлялося повідомлення в установленому порядку про дату, час і місце проведення загальних зборів учасників Товариства 19.09.2022; позивачу не направлявся порядок денний вказаних зборів; не підтверджено доказами, що позивач був ознайомлений із переліком питань, які були поставлені на вирішення; у спірному протоколі від 19.09.2022 № 11/22 не вказано, що збори проводяться у відповідності до положень п. 9.2.16 Статуту Товариства та не зазначено, що всі учасники Товариства надали згоду на розгляд питань порядку денного відповідно до п. 9.2.16 Статуту; відповідачем та третіми особами в установленому порядку шляхом подання відповідних доказів не спростовані подані позивачем докази перебування 19.09.2022 його на робочому місці на іншому підприємстві в іншому населеному пункті.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 05.06.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Вимоги закону не встановлюють обмежень щодо проведення загальних зборів учасників товариства з використанням електронних систем, відеоконференцзв'язку та електронного документообороту.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 25.12.2023 у справі № 922/3482/23, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського суду від 06.03.2024, відмовлено у задоволенні позовних вимог фізичної особи про визнання недійсними рішень загальних зборів ТОВ "Роял Пак".

Під час розгляду справи судами встановлено, що в обґрунтування позовних вимог позивач стверджував, що ОСОБА_2, маючи доступ до акаунту "Приват 24" ОСОБА_1, використовуючи свій фінансовий номер та змінивши секретний пароль доступу до акаунту ОСОБА_1 "Приват 24", сформував від імені позивача Сертифікати КЕП та підписав електронними підписами протоколи загальних зборів ТОВ "Роял Пак" на отримання в АТ КБ "Приватбанк" кредитів.

Згідно з положеннями ст. 6 Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" для ідентифікації автора електронного документа може використовуватися електронний підпис, накладанням електронного підпису завершується створення електронного документа, відносини, пов'язані з використанням удосконалених та кваліфікованих електронних підписів, регулюються Законом України "Про електронні довірчі послуги". Відповідно до ст. 7 вказаного Закону оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронні довірчі послуги". Копією документа на папері для електронного документа є візуальне подання електронного документа на папері, яке засвідчене в порядку, встановленому законодавством.

Згідно зі ст. 96 ГПК України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті,

мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронний цифровий підпис". Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу. Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених в порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.

До матеріалів справи позивачем додано копії оспорюваних протоколів загальних зборів у формі візуального подання електронного документа на папері. Вказані копії містять інформацію про підписантів та сертифікати цифрових підписів, учасниками справи не заперечувався факт дійсного накладення зазначених цифрових підписів на оригінали протоколів загальних зборів.

Відповідно до ст. 8 Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму. Згідно з ч. 2 ст. 12 Закону України "Про електронні довірчі послуги" користувачі електронних довірчих послуг зобов'язані невідкладно повідомляти надавача електронних довірчих послуг про підозру або факт компрометації особистого ключа; не використовувати особистий ключ у разі його компрометації, а також у разі скасування або блокування сертифіката відкритого ключа. Відповідно до положень вказаного Закону компрометація особистого ключа - будь-яка подія, що призвела або може призвести до несанкціонованого доступу до особистого ключа. Згідно з ч. 1 ст. 25 Закону України "Про електронні довірчі послуги" кваліфікований сертифікат відкритого ключа не пізніше ніж протягом двох годин скасовується суб'єктом, який видав сертифікат, у разі, зокрема, факту компрометації особистого ключа користувача електронних довірчих послуг, виявлений самостійно користувачем або контролюючим органом під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг. Кваліфікований сертифікат відкритого ключа не пізніше ніж протягом двох годин блокується суб'єктом, який видав сертифікат, у разі, зокрема, повідомлення користувачем електронних довірчих послуг або контролюючим органом про підозру в компрометації особистого ключа користувача електронних довірчих послуг.

Матеріали справи не містять належних, достовірних та достатніх доказів компрометації особистого ключа позивача, як не містять і підтверджених доказів несанкціонованого доступу до його особистого кабінету в системі банкінгу «Приват 24», обставин доступу до фінансового номеру телефону.

Позивач зазначив, що Головним підрозділом детективів Бюро економічної безпеки України 13.10.2023 внесені відомості до ЄРДР за фактом підробки документів на переказ чи інших засобів доступу до банківських рахунків ОСОБА_1 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 200 КК України. Слідчим управлінням ГУ НП в Харківській області проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 364-1 КК України, ч. 4 ст. 190 КК України, ч. 4 ст. 185 КК України, ч. 4 ст. 191 КК України, ч. 3 ст. 190 КК України, ч. 4 ст. 190 КК України, ч. 1 ст. 366 КК України. Позивачем надано до матеріалів справи заяву про вчинення директором ТОВ "Роял Пак" кримінального правопорушення від 30.10.2023 та відповідь БЕБ України від 03.11.2023, витяг з ЄРДР про внесення Головним підрозділом детективів Бюро економічної безпеки України відомостей за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 222 КК України, витяг з ЄРДР від 29.11.2023, витяг з єдиного реєстру досудових розслідувань від 08.12.2023, витяг з ЄРДР

від 24.11.2023. Однак, суд апеляційної інстанції погодився з твердженням суду першої інстанції, що саме по собі звернення із заявою про вчинення кримінального правопорушення та наявність кримінальних проваджень, без наявності обвинувального вироку, не може братися судом як доказ дійсного вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно до частини 4 ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання. Корпоративні права учасників товариства є об'єктом такого захисту (така ж правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 04.02.2020 у справі № 915/540/16).

Рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) та інших органів юридичної особи є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин. У зв'язку з цим підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи можуть бути: невідповідність рішень загальних зборів нормам законодавства; порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів; - позбавлення учасника (акціонера, члена) юридичної особи можливості взяти участь у загальних зборах. Безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів у зв'язку з порушенням прямих вказівок закону є: прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішення або у разі неможливості встановлення наявності кворуму; прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства; відсутність протоколу загальних зборів.

Відповідно до ч. 3 ст. 33 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" загальні збори учасників передбачають спільну присутність учасників товариства в одному місці для обговорення питань порядку денного або можуть проводитися у режимі відеоконференції, що дозволяє бачити та чути всіх учасників загальних зборів учасників одночасно, чи із застосуванням інших засобів електронної ідентифікації. Також відповідно до п. 8.3 ст. 8 Статуту ТОВ «Роял Пак» загальні збори учасників передбачають спільну присутність учасників товариства в одному місці для обговорення питань порядку денного або можуть проводитися у режимі відеоконференції, що дозволяє бачити та чути всіх учасників загальних зборів учасників одночасно.

Таким чином, ні вимоги закону, ні статут товариства не встановлюють обмежень щодо проведення загальних зборів учасників товариства з використанням електронних систем, відеоконференцв'язку та електронного документообороту. Обставина обізнаності позивача про проведення загальних зборів щодо змісту порядку денного загальних зборів, надання позивачем згоди на розгляд питань порядку денного, участі позивача в загальних зборах - підтверджується електронними підписами позивача на оспорюваних протоколах загальних зборів учасників ТОВ "Роял Пак", достовірність яких на час вирішення спору, не спростована учасниками справи.

З протоколів загальних зборів вбачається, що присутніми були ОСОБА_2 - 48.0% статутного фонду та ОСОБА_1 - 52.0% статутного фонду, тобто в таких загальних зборах учасників взяли участь всі учасники товариства.

Відповідно до ч. 10 ст. 31 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" загальні збори учасників можуть прийняти рішення з будь-якого питання без дотримання вимог, встановлених цим Законом та статутом товариства щодо порядку скликання загальних зборів учасників та щодо повідомлень, якщо в таких

загальних зборах учасників взяли участь всі учасники товариства та всі вони надали згоду на розгляд таких питань.

Враховуючи зазначене та встановлені обставини, судами відхилені посилання позивача на необізнаність про проведення загальних зборів, про порядок денний та про прийняття рішень загальними зборами з порушеннями вимог закону і статуту товариства, як необґрунтовані, та відмовлено в задоволенні позовних вимог про визнання недійсними оскаржуваних рішень загальних зборів.

Чинне законодавство не встановлює уніфікованої форми до вимоги учасника товариства з обмеженою відповідальністю про скликання загальних зборів учасників.

Справа № 917/1072/23. Учасники товариства звернулися з позовом до ТОВ "Європабуд" про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників загальних зборів учасників, оформленого протоколом № 23/05 від 23.05.2023, скасування реєстраційних записів, вчиненого приватним нотаріусом діючим як державний реєстратор в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань стосовно ТОВ "Європабуд".

Позовні вимоги ОСОБА_1 ґрунтувалися на тому, що про скликання про заплановані загальні збори учасників ТОВ "Європабуд" 23.05.2023 ОСОБА_1, уповноваженим на такі дії виконавчим органом товариства, не повідомлялася у порядку та строки, визначені статутом товариства та законодавством України, самого повідомлення про скликання загальних зборів учасників від виконавчого органу товариства в особі в.о. директора ОСОБА_3 не отримувала, інформації про господарську діяльність товариства та первинних документів на вимогу позивача як учасника не отримувала, що позбавило її права на формування позиції щодо порядку денного зборів. 12.05.2023 позивач проінформував відповідача про перебування у закордонному відрядженні терміном 13 календарних днів та просив відкласти проведення загальних зборів на пізнішу дату, питання порядку денного щодо створення нового органу - наглядової ради товариства - та питання порядку денного щодо перерозподілу часток потребують одностайного голосування згідно статуту товариства.

Позовні вимоги ОСОБА_2 ґрунтувалися на тому, що про скликання про заплановані загальні збори учасників ТОВ "Європабуд" 23.05.2023 ОСОБА_2 повідомлено не було, про проведення зборів їй випадково стало відомо 30.05.2023. ОСОБА_2 стверджує, що була позбавлена можливості приймати участь у вказаних загальних зборах, голосувати з питань порядку денного та реалізовувати свої корпоративні права на управління товариством. Інші вимоги обґрунтовує як похідні.

Рішенням Господарського суду Полтавської області від 04.06.2024 у задоволенні позовних вимог відмовлено в повному обсязі.

Суд першої інстанції виходив з того, що спірне рішення загальних зборів не порушує право ОСОБА_1 на участь у загальних зборах товариства та на участь в управлінні товариством, оскільки останній як учасник товариства був повідомлений про проведення загальних зборів в установленому законом та статутом порядку, що підтверджено більш вірогідними доказами. Посилання ОСОБА_1 на ненадання йому інформації та документів щодо діяльності товариства згідно з вимогами чинного законодавства не є підставою для визнання недійсним рішення загальних зборів. Щодо перебування ОСОБА_1 на час проведення загальних зборів товариства - відповідача у закордонному відрядженні суд зазначив, що участь у загальних зборах є правом учасника, яке він реалізує на власний розсуд. Чинне законодавство не визначає дану обставину як підставу для визнання недійсним рішення загальних зборів з огляду на приписи ст. 3 Цивільного Кодексу України.

Щодо неповідомлення ОСОБА_2 про проведення загальних зборів, місцевий господарський суд виходив з того, що на час скликання загальних зборів учасників товариства (17.04.2023) та на час внесення змін до порядку денного загальних зборів учасників товариства (09.05.2023), результати яких є предметом спору у цій справі, ОСОБА_2 не набула статусу учасника товариства - відповідача, тому останній з об'єктивних причин не був зобов'язаний та не мав можливості повідомити ОСОБА_2 про скликання та проведення загальних зборів 23.05.2023.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 09.10.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції погодився із висновками суду першої інстанції щодо відмови у задоволенні позову, оскільки позивачем ОСОБА_1 не доведено факту неповідомлення його про скликання та проведення загальних зборів, факту того, що він не мав можливості взяти участь у цих зборах, а прийняті на таких зборах рішення суперечать вимогам законодавства та/або статуту господарського товариства, прийняті з порушенням порядку голосування, стосуються безпосередньо його прав та інтересів та порушують їх; позивачем ОСОБА_2 не доведено факту порушення її корпоративних прав прийнятими на зборах рішеннями, відповідачем спростовано наявність безумовних підстав для визнання оспорюваного позивачами рішення загальних зборів Товариства з обмеженою відповідальністю "Європабуд", інші недоліки не є вагомими у даному спорі.

Постановою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 18.12.2024 підтримано правову позицію судів першої та апеляційної інстанції.

Суд касаційної інстанції виходив з того, що Верховний Суд у постановях від 11.12.2019 у справі № 916/2584/18, від 06.02.2020 у справі №906/307/19, від 20.06.2024 у справі № 910/15128/23, зазначив, що обраний особою, яка скликає загальні збори учасників, спосіб повідомлення про їх проведення повинен забезпечити реальне персональне повідомлення учасника і не бути лише формальним направленням такого повідомлення. У випадку заперечення учасником факту повідомлення його про проведення загальних зборів, обов'язок доказування обставин повідомлення позивача про проведення загальних зборів покладається на відповідача, як особу, рішення органу управління якої оспорується. Сформовані Верховним Судом положення є загальними принципами, які дозволяють учаснику відповідного товариства належним чином реалізувати свої корпоративні права.

Відтак, повідомлення про проведення загальних зборів повинне містити достатньо інформації для того, щоб учасник товариства, який має намір реалізувати своє право взяти участь у таких загальних зборах, мав інформацію щодо питань порядку денного зборів, проекту статуту чи змін до нього, які розглядатимуться на загальних зборах, місця проведення загальних зборів учасників та, відповідно, мати змогу вчасно туди дістатись.

Судами першої та апеляційної інстанції встановлено, що 31.03.2023 до уповноваженої особи ТОВ "Європабуд" ОСОБА_10 звернувся учасник товариства, якому належить частка у статутному капіталі товариства в розмірі 16,67%, з вимогою про скликання загальних зборів учасників товариства. Чинне законодавство не встановлює уніфікованої форми до вимоги учасника товариства з обмеженою відповідальністю про скликання загальних зборів учасників, а суду не надано порядку оформлення та реєстрації вхідної кореспонденції товариства.

Суди встановили, що управителем спадщиною, учасником Товариства ОСОБА_11, на вимогу учасника товариства ОСОБА_13 (особи, що ініціювала проведення загальних зборів), виконано вимоги закону щодо повідомлення ОСОБА_14 про проведення зборів, шляхом надсилання повідомлення, яке містило інформацію щодо питань порядку денного, та було надіслано за 30 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників, поштовим відправленням з описом вкладення з відтвореним текстом повідомлення про

загальні збори, порядку денного загальних зборів та місця проведення загальних зборів, на адресу місця реєстрації і проживання останнього. Також, управителем спадщиною, учасником Товариства ОСОБА_11, в реагування на запропоновані учасником товариства ОСОБА_15 зміни до порядку денного загальних зборів (особи, що ініціювала внесення відповідних змін), виконано вимоги закону щодо повідомлення ОСОБА_14 про внесення змін до порядку денного зборів, шляхом надсилання повідомлення, яке містило інформацію щодо питань порядку денного, та було надіслано не менше ніж за 10 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників, поштовим відправленням з описом вкладення з відтвореним текстом повідомлення про загальні збори, порядку денного загальних зборів та місця проведення загальних зборів, на адресу місця реєстрації і проживання останнього.

Отже, судами встановлено, що відповідачем належним чином виконано приписи чинного законодавства в частині повідомлення позивачів про скликання загальних зборів.

Визнання недійсними положень Статуту товариства

Судовому захисту підлягає наявне законне порушене право (інтерес) особи, яка є суб'єктом (носієм) порушених прав чи інтересів та звернулася за таким захистом до суду. Тому для того, щоб особі було надано судовий захист, суд встановлює, чи особа дійсно має порушене право (інтерес), і чи це право (інтерес) порушено відповідачем.

Справа № 922/3695/23. Фізична особа звернулася з позовом до Житлового кооперативу «Ювілейний» про визнання недійсним окремих положень Статуту кооперативу. В обґрунтування позовних вимог позивач вказав, що наразі Комінтернівським районним судом м. Харкова розглядається справа № 641/6936/20 за позовом Житлового кооперативу «Ювілейний» до двох фізичних осіб про витребування майна - квартири. В якості підстав заявлених позовних вимог ЖК «Ювілейний» посилався на обставини розгляду Комінтернівським районним судом м. Харкова іншої справи № 641/9271/18. Ознайомившись з матеріалами справи №641/9271/18, та, в тому числі, із Статутом Житлового кооперативу «Ювілейний», позивач вважав, що п. 3.4 та 4.4 Статуту порушують його права та не відповідають вимогам законодавства України.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 12.12.2023 в позові відмовлено повністю.

Рішення суду першої інстанції, із посиланням на ч.1 ст.57, ст. 94, 167 ГК України, ст. 2, 4, 8, 12, 15 Закону України "Про кооперацію", ст. 83, 85, 86, ч.1 ст.88 ЦК України, обґрунтовано тим, що статут юридичної особи є актом, який визначає правовий статус юридичної особи, оскільки містить норми, обов'язкові для учасників товариства, його посадових осіб та інших працівників, а також визначає порядок затвердження та внесення змін до статуту, який за змістом частини другої ст. 20 ГК України може бути визнаний недійсним, якщо його положення суперечать законодавству. Проаналізувавши п.п. 3.3, 3.4, 3.5, 3.8 Статуту відповідача, суд дійшов висновку, що зазначені пункти, а також пп. 10.1.7 Статуту свідчать про те, що покупець, який придбав квартиру - не стає «автоматично» членом кооперативу. Натомість положення п. 3.4 Статуту необхідно трактувати таким чином, що при оформленні продажу квартири покупець набуває право стати членом кооперативу, у нього з'являються передбачені статутом підстави для такого членства. Разом з тим, покупець на свій розсуд може скористатись таким правом, звернувшись із заявою про прийняття його у члени кооперативу, як і відмовитись від вступу у члени кооперативу (активно, чи пасивно - не звертаючись із відповідною заявою). Позивач жодним чином, з посиланням на відповідне нормативно-правове обґрунтування, не зазначив яким саме чином його права порушені, адже з боку ЖК

«Ювілейний» жодних дій, які б підтверджували намагання останнього «автоматично» включити позивача в склад членів кооперативу не здійснювалось. Не погоджуючись з п.4.4. Статуту, позивач наводив приписи ст. 1277 ЦК України, згідно з якими орган місцевого самоврядування зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою в разі відсутності спадкоємців. Разом з тим, позивач не уповноважений на представництво інтересів органу місцевого самоврядування. Зважаючи на викладене, мотивування позову посиланням на те, що п. 4.4 Статуту «ЖК «Ювілейний» порушує права територіальної громади за висновками суду першої інстанції є безпідставним, а наявність у Статуті п. 4.4 також жодним чином не порушує прав позивача. З урахуванням викладеного та беручи до уваги те, що позивачем належними засобами доказування в порядку ст.74 ГПК України не доведено факту порушення його прав окремими положеннями Статуту Житлового кооперативу "Ювілейний", суд першої інстанції дійшов висновку, що підстави для задоволення позову у даній справі відсутні.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 20.02.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Апеляційний господарський суд визнав обґрунтованими висновки суду першої інстанції, що саме системний аналіз положень Статуту дозволяє дійти висновку про те, що положення п. 3.4 Статуту необхідно трактувати таким чином, що при оформленні продажу квартири покупець набуває право стати членом кооперативу, у нього з'являються передбачені Статутом підстави для такого членства. Разом з тим, покупець на свій розсуд може скористатись таким правом, звернувшись із заявою про прийняття його у члени кооперативу, як і відмовитись від вступу у члени кооперативу (активно, чи пасивно - не звертаючись із відповідною заявою).

Натомість позивачем не надано до матеріалів справи будь-яких доказів на підтвердження того, що його «автоматично» включили до членів ЖК "Ювілейний" і вказаний п. 3.4. Статуту призвів до порушення його прав (як то покладання відповідачем на позивача певних обов'язків, в тому числі по сплаті визначених статутом кооперативу внесків, про що апелянтом зазначалось у апеляційній скарзі).

При цьому позивач в позовній заяві самостійно зазначив, що не є членом кооперативу, відповідач у наданому до суду першої інстанції відзиві на позовну заяву також вказував, що ЖК «Ювілейний» жодних дій по включенню позивача «автоматично» до членів кооперативу не здійснював. Таким чином, позивач не довів, що вказаний пункт 3.4 Статуту у відповідній редакції порушив його права.

Не погоджуючись з п.4.4. Статуту, позивач наводив приписи ст.1277 ЦК України, згідно з якими саме орган місцевого самоврядування зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою в разі відсутності спадкоємців. Разом з тим, як вірно зазначив суд першої інстанції, позивач не уповноважений на представництво інтересів органу місцевого самоврядування. Натомість Харківська міська рада, як представницький орган територіальної громади Харкова, не є учасником справи.

Доводи позивача про те, що суд першої інстанції не взяв до уваги той факт, що саме на підставі оскаржуваного п. 4.4 Статуту ЖК «Ювілейний» звернувся до суду щодо оскарження його права власності та витребування майна на користь кооперативу в межах справи №641/6936/20, не підтверджують факт порушення прав позивача, адже він (як відповідач в межах справи №641/6936/20) може висловити незгоду із позовними вимогами під час розгляду вказаної справи із відповідними посиланнями на норми законодавства України.

Таким чином, позивач не довів належними та допустимим доказами, що вказані пункти 3.4 та 4.4. Статуту ЖК «Ювілейний» порушують його права та яким саме чином.

Право учасника товариства на отримання частини прибутку товариства (дивідендів)

Відсутність рішення загальних зборів учасників товариства про виплату дивідендів є підставою для застосування положень ст. 1212 ЦК України щодо їх повернення як безпідставно набутого майна.

Справа № 922/1067/24. ТОВ "УА-Системи" звернулось з позовною заявою про стягнення з фізичної особи на користь позивача безпідставно отриманих грошових коштів у сумі 1010000,00 грн. Позовні вимоги обґрунтовано тим, що відповідач станом на дату отримання дивідендів неповністю сплатив свій внесок до статутного капіталу ТОВ "УА-Системи"; загальні збори учасників Товариства з питань виплати дивідендів за 2021 рік, відповідно до положень Статуту ТОВ "УА-Системи", не скликались.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 29.08.2024 позовні вимоги задоволені повністю.

Задовольняючи позовні вимоги в повному обсязі, місцевий господарський суд виходив з того, що позивачем доведено, що рішення загальних зборів про виплату дивідендів з прибутку за 2021 рік учасниками ТОВ "УА-Системи" не приймалось взагалі, тобто дійсного рішення про виплату дивідендів - немає, що є безумовною підставою для застосування ст. 1212 ЦК України.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 03.12.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що передумовою для виплати дивідендів є прийняття загальними зборами юридичної особи відповідного рішення про спрямування прибутку на виплату дивідендів. З прийняттям товариством рішення про виплату дивідендів та встановленням у такому рішенні строків проведення розрахунків з учасником у товариства без будь-яких інших додаткових умов виникає обов'язок з виплати дивідендів у встановлений у такому рішенні строк.

Відповідно до ст. 26 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" право на отримання дивідендів мають особи, які були учасниками ТОВ на день прийняття рішення про виплату дивідендів, пропорційно до розміру їхніх часток. Товариство виплачує дивіденди грошовими коштами, якщо інше не встановлено одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства. Дивіденди можуть виплачуватися за будь-який період, що є кратним кварталу, якщо інше не передбачено статутом. Виплата дивідендів здійснюється у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття рішення про їх виплату, якщо інший строк не встановлений статутом товариства або рішенням загальних зборів учасників. Посадові особи товариства, винні у введенні в оману учасників товариства щодо його фінансового стану, зокрема шляхом подання (включення) недостовірної інформації до документів товариства, що призвело до здійснення неправомірних виплат, несуть разом з учасниками солідарну відповідальність за зобов'язанням щодо повернення виплат товариству.

В розділі 6 Статуту ТОВ "УА-Системи" в редакції, чинній станом на дату проведення виплат на користь відповідача, закріплені положення стосовно управління Товариством, зокрема, органами управління є загальні збори, одноосібним виконавчим органом директор. Наглядова рада у Товаристві не створюється. Загальні збори учасників можуть вирішувати будь-які питання діяльності товариства. До компетенції Загальних зборів учасників (одноосібного Учасника Товариства) належать, зокрема, розподіл чистого прибутку товариства, прийняття рішення про виплату дивідендів. Виконавчий орган Товариства скликає Загальні збори учасників шляхом направлення повідомлення про це кожному учаснику товариства поштовим відправленням з описом вкладення,

кур'єрською доставкою або врученням повідомлення учаснику особисто під розписку. Виконавчий орган товариства зобов'язаний повідомити учасників товариства не менше ніж за 10 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників.

Виконавчий орган ТОВ "УА-Системи" загальні збори учасників Товариства з питань виплати дивідендів за 2021 рік не скликав. Відповідно до абз. 1 п. 6.2.5 Статуту ТОВ "УА-Системи" в редакції, чинній станом на дату скликання обох загальних зборів учасників: "6.2.5. Загальні збори учасників скликаються у випадках, передбачених законом, статутом Товариства, а також з ініціативи Директора Товариства; на вимогу Наглядової ради Товариства (якщо вона створена); на вимогу учасника або учасників Товариства, які на день подання вимоги в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу товариства. Пропозиції учасника або учасників Товариства, які в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу Товариства, підлягають обов'язковому включенню до порядку денного Загальних зборів учасників. У такому разі таке питання вважається автоматично включеним до порядку денного загальних зборів учасників (п. 6.2.7 Статуту).

Матеріали справи свідчать, що в період з 04.03.2022 по 04.05.2022 ТОВ «УА-Системи» на рахунок відповідача перерахувало грошові кошти з призначенням платежу «Дивіденди з прибутку за 2021 рік». Проте, за твердженням позивача, жодний учасник ТОВ "УА-Системи" загальні збори учасників Товариства з питань виплати дивідендів за 2021 рік не скликав. В той час як відповідач стверджував, що вищевказані загальні збори учасників Товариства були проведені у відповідності до вимог чинного законодавства та положень Статуту ТОВ "УА-Системи", проте будь-яких доказів на підтвердження цього твердження ані в суді першої інстанції, ані апеляційному суду не надав.

Матеріали справи не містять рішення загальних зборів, на підставі якого була проведена відповідна виплата дивідендів учасникам Товариства за 2021 рік, річні загальні збори за результатами господарської діяльності за 2021 рік, на яких би вирішувалось питання про розподіл прибутку і виплату дивідендів виконавчим органом Товариства також не проводилися. Відсутність рішення загальних зборів щодо виплати дивідендів за 2021 рік додатково підтверджується тим, що інший учасник Товариства, який також отримав грошові кошти як дивіденди за 2021 рік, здійснив їх повернення, що підтверджено відповідними платіжними документами, та листами ТОВ «УА-Системи», адресованими учасникам Товариства, у якій позивач просив надати відповідне рішення загальних зборів про виплату дивідендів за 2021 рік або у разі його відсутності повернути отримані грошові кошти.

Листом від 17.08.2023 учасник Товариства повідомив позивача про те, що учасники ТОВ «УА-Системи» самостійно не проводили загальні збори Товариства та не приймали рішення про виплату дивідендів з прибутку за 2021 рік, тому рішення про виплату дивідендів за 2021 рік відсутнє. Необхідно зазначити, що на адресу відповідача також направлявся лист з проханням надати рішення загальних зборів, відповідно до якого їм було отримано дивіденди з прибутку за 2021 рік.

Положеннями ст. 1212 Цивільного кодексу України передбачено, що особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуто, згодом відпала. Згідно зі ст. 11, 509 Цивільного кодексу України безпідставне отримання чужого майна є підставою виникнення особливого позадоговірного зобов'язання. Зазначена правова позиція також кореспондується з висновком Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у постанові від 25.04.2018 у справі №904/7262/17.

Таким чином, суди дійшли висновку щодо безпідставності отримання відповідачем дивідендів за 2021 рік, оскільки доказів наявності рішення загальних зборів учасників Товариства про виплату дивідендів відповідачем не надано. В той же час, доказами, що були надані позивачем, підтверджено належними та допустимими доказами відсутність вказаного рішення, а отже й відсутність правової підстави для виплати дивідендів учасникам ТОВ «УА-Системи».

Захист права на отримання інформації про діяльність юридичної особи

Одержання учасником господарського товариства інформації про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом та законом, є необхідним для реалізації таким учасником своїх корпоративних прав, зокрема, права на участь в управлінні господарською організацією.

Справа № 922/3833/23. Учасник товариства звернувся з позовом до ТОВ НВФ "Харків-Прилад", в якому просив зобов'язати Товариство протягом 10 днів з дати набрання рішенням законної сили надати позивачу належним чином засвідчені копії протоколів загальних зборів засновників та учасників Товариства за 2017-2023 роки; статуту Товариства та змін до нього за 2017-2023 роки; документів, що регулюють діяльність органів товариства, наглядової ради, ревізійної комісії та змін до них за 2017-2023 роки; всі протоколи засідань наглядової ради, ревізійної комісії Товариства та колегіального виконавчого органу товариства, накази і розпорядження виконавчого органу товариства; наказів і розпоряджень виконавчого органу Товариства за 2017-2023 роки; річної фінансової звітності Товариства за 2017-2023 роки; документів звітності Товариства, що подаються відповідним органам за 2017-2023 роки; документи бухгалтерського обліку Товариства за 2017-2023 роки; платіжні та розрахункові відомості заробітної плати за 2017-2023 роки; головні книги за 2017-2023 роки; документи розподілу прибутку Товариства за 2017-2023 роки; документи, що підтверджують права товариства на майно.

Підставою для звернення з даним позовом стало порушення права позивача, як учасника товариства, на отримання інформації щодо діяльності ТОВ НВФ "Харків-Прилад", визначеного ч. 1 ст. 167 Господарського кодексу України, п. 2 ч. 1 ст. 5, 43 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

Рішенням Господарського суду Харківської області від 27.11.2023 позов задоволено повністю.

Місцевий господарський суд, з посиланням на положення ст. 5, 28, 29, 43 Закону України "Про товариства з обмеженою відповідальністю та додатковою відповідальністю", ст. 55, 167 Господарського кодексу України, ст. 92, 97, 98, 113, 116, 200 ЦК України, зазначив, що відповідачем в порушення вимог ГПК України не надано суду доказів передачі документації директором товариства адвокату для подальшого виготовлення копій документів, оскільки п. 13 ч. 1 ст. 43 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" визначено, що документи бухгалтерського обліку входять до переліку документів, обов'язкових для зберігання на підприємстві; з поданих відповідачем доказів судом також не встановлено факт знищення документів товариства, як підстави для відмови в задоволенні позову.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 08.02.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що згідно з встановленими судом першої інстанції обставинами позивач неодноразово звертався до товариства з проханням надати йому, зокрема, належним чином завірені документи товариства за 2017-2023 роки.

Натомість товариство не представило в процесі розгляду справи жодних доказів виконання свого обов'язку щодо надання позивачу відповідних документів, зокрема, шляхом надання їх копій.

Матеріали справи не містять доказів вчинення відповідачем дій щодо відновлення запитуваних позивачем первинних документів ТОВ НВФ "Харків-Прилад" у визначеному Законом порядку станом на момент прийняття оскаржуваного судового рішення у справі (зокрема, звернення до державного реєстратора) та/або доказів неможливості проведення дій щодо їх відновлення.

Отже, під час розгляду справи судом першої інстанції товариство не спростувало факту порушення ним прав позивача на отримання інформації про діяльність товариства та не довело додержання закріпленого у ст. 2 Закону України "Про інформацію" принципу доступності інформації. Наведене є підставою для захисту права позивача на отримання інформації про діяльність товариства.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 10.04.2024 у справі № 922/169/24, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського суду від 03.07.2024, позов задоволено частково. Зобов'язано ТОВ "Агроінвест холдинг" надати учаснику ТОВ завірені належним чином копії документів: протоколу Загальних Зборів учасників ТОВ "Агроінвест холдинг", в якому було оформлено прийняття рішення щодо зміни учасників Товариства, а саме включення до складу його учасників позивача; статутів ТОВ "Агроінвест холдинг" у редакціях, що були чинними у період з 2019 року по сьогодні; балансу (звіт про фінансовий стан) ТОВ "Агроінвест холдинг", переліку дебіторів, кредиторів станом на: 31.12.2019, 31.12.2020, 31.12.2021, 31.12.2021; форми 4-сг (звіт про посівні площі) з 2019 року по сьогодні; форми 37-сг (звіт про збирання врожаю сільськогосподарських культур) з 2019 року по сьогодні; форми 50-сг (звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств) з 2019 року по сьогодні; документів (в тому числі, протоколів засідання Загальних Зборів учасників ТОВ "Агроінвест холдинг"), якими було прийнято рішення щодо виплати дивідендів його учасникам. В іншій частині позовних вимог відмовлено.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний господарський суд, вказав, що позивач має право на отримання інформації про господарську діяльність товариства, відповідних документів, в межах наведеного в частині першій ст. 43 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" переліку. В свою чергу, ухилення відповідача (в будь-який спосіб) від виконання законних вимог позивача суперечить ст. 41 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та відповідно порушує реалізацію учасником його корпоративного права на управління товариством, яке підлягає захисту у судовому порядку. Встановивши, що обов'язок відповідача надати позивачу документи, які останній просить в позовній заяві, передбачений законодавством, суди дійшли висновку про наявність підстав для часткового задоволення позову.

Постановою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 29.08.2024 підтримано правову позицію судів першої та апеляційної інстанції.

Спори про визнання трудових відносин припиненими

Своєчасне і належне повідомлення учасника товариства про скликання загальних зборів є важливим для формування волі при прийнятті рішень загальними зборами, аби кожен з учасників міг належним чином підготуватися і сформулювати

своє бачення щодо питань, які розглядаються на зборах, та повноцінно взяти участь у їх обговоренні.

Справа № 922/4475/23. Фізична особа звернулася з позовом до Фізичної особи та ТОВ "ДПІ Сервіс+" про визнання припиненими з 15.09.2023 трудових відносин позивача з Товариством.

В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що він є одним із засновників та директором ТОВ "ДПІ Сервіс+". 15.09.2023 ним була складена та підписана заява про звільнення з даної посади за власним бажанням, а також направлено на адресу першого відповідача, який є іншим засновником Товариства, повідомлення про скликання позачергових загальних зборів щодо припинення виконання обов'язків директора даного товариства. Однак заплановані на 16.10.2023 позачергові загальні збори учасників не відбулися через відсутність відповідача-1, у зв'язку з чим не було кворуму для прийняття рішень. Позивач вважав свої корпоративні права порушеними та просив з 15.09.2023 визнати припиненими його трудові правовідносини з ТОВ "ДПІ Сервіс+".

Рішенням Господарського суду Харківської області від 23.02.2024 у задоволенні позову відмовлено.

Рішення місцевого господарського суду мотивоване тим, що позивачем не було доведено належними та допустимими доказами, що останній дотримався порядку встановленого ст. 38 КЗпП України щодо повідомлення іншого учасника товариства про свій намір бути звільненим та про дотримання порядку скликання загальних зборів для вирішення питання про його звільнення, а саме, у матеріалах справи наявні заява позивача про звільнення його з займаної посади директора та повідомлення про скликання загальних зборів, які надсилалися, проте не були вручені іншому учаснику товариства, що підтверджується інформацією з веб-сайту АТ "Укрпошта". Суд дійшов висновку, що позивач, який ще до моменту проведення призначених на 16.10.2023 позачергових загальних зборів учасників Товариства дізнався про неповідомлення іншого учасника про їх скликання, оскільки відповідні поштові відправлення були повернуті позивачу ще 07.10.2023, був зобов'язаний вжити всіх можливих заходів щодо повторного повідомлення першого відповідача; невчинення позивачем таких дій, не доведення позивачем обставин, що інший учасник товариства – відповідч-1 був обізнаний про намір позивача бути звільненим з посади директора, а також про проведення позачергових зборів учасників товариства для вирішення цього питання, свідчить про недоведеність та необґрунтованість позовних вимог.

Також суд виходив з того, що позивач у позові та у заяві про звільнення вказав, що просить звільнити його в день написання заяви (15.09.2023), що може мати місце лише за наявності відповідних поважних причин, проте такі поважні причини не були наведені позивачем, ані у його заяві про звільнення від 15.09.2023, ані у повідомленні про скликання загальних зборів; складене позивачем повідомлення від 15.09.2023 про скликання позачергових загальних зборів учасників Товариства не передбачало розгляду питання про обрання нового директора або тимчасового виконувача його обов'язків, відповідно, не розглянувши на загальних зборах питання про обрання нового директора або тимчасового виконувача його обов'язків, загальні збори не могли припинити повноваження позивача, у тому числі й шляхом розірвання з ним трудового договору.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 16.04.2024 рішення місцевого господарського суду скасовано. Прийнято нове рішення, яким позов задоволено частково. Визнано припиненими трудові відносини позивача з ТОВ "ДПІ Сервіс+" з 16.04.2024 (з дати набрання законної сили цією постановою).

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що відмова місцевого господарського суду в позові з посиланням на відсутність доказів належного повідомлення ОСОБА_1 про проведення зборів 16.10.2023 - є немотивованою та дійшов висновку, що позивачем

вичерпано процедурні можливості реалізувати своє право на припинення трудових відносин, а тому порушене право підлягає поновленню.

Постановою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 28.08.2024 підтримано правову позицію суду апеляційної інстанції.

Суд касаційної інстанції виходив з того, що, як встановлено судами попередніх інстанцій, відповідно до положень Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" позивач, як директор товариства, не має самостійних повноважень щодо вирішення питань про своє звільнення з посади директора.

Згідно з пп. 6 п. 9.5 статуту до виключної компетенції загальних зборів учасників товариства належить, зокрема, обрання виконавчого органу товариства. Велика Палата Верховного Суду у постанові від 06.09.2023 у справі № 127/27466/20 дійшла висновків про те, що директор для припинення своїх повноважень як одноосібного виконавчого органу за своєю ініціативою мав скликати загальні збори учасників товариства (п. 1 частини першої, частина сьома ст. 31 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю") з включенням до порядку денного питання про припинення своїх повноважень шляхом обрання нового директора або тимчасового виконувача його обов'язків (частина тринадцята ст. 39 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"), оскільки вирішення цього питання належить до виключної компетенції загальних зборів учасників товариства (частина перша ст. 99 Цивільного кодексу України, п. 7 частини другої ст. 30 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", пп. "є" п. 8.5 статуту).

При цьому директор мав дотриматись вимог ст. 32 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та статуту щодо порядку скликання загальних зборів учасників товариства, зокрема: не пізніше, ніж за 30 днів до початку зборів шляхом надсилання поштовим відправленням з описом вкладення повідомити кожного з учасників товариства про порядок денний, дату, час і місце їх проведення, а також надати учасникам можливість ознайомитися з документами та інформацією, необхідними для розгляду питань порядку денного, і забезпечити належні умови для ознайомлення з такими документами та інформацією за місцезнаходженням товариства в робочий час.

Пунктом 9.12 статуту передбачено, що виконавчий орган товариства скликає загальні збори учасників шляхом надсилання поштового повідомлення про це кожному учаснику товариства не менше ніж за 30 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників. За згодою всіх учасників товариства повідомлення про скликання загальних зборів може бути зроблено в іншій формі (шляхом розсилання листів на електронну адресу учасників, інше).

Судом апеляційної інстанції встановлено, що відповідне поштове повідомлення про скликання зборів на 16.10.2023 позивач направив відповідачу-1 15.09.2023, тобто з дотриманням встановленого тридцятиденного строку на належну адресу. Проте вказане поштове відправлення не було отримано відповідачем-1 та повернулося відправнику 07.10.2023, що підтверджується наявною у справі інформацією з веб-сайту АТ "Укрпошта".

Спростовуючи висновки місцевого господарського суду щодо відсутності доказів належного повідомлення відповідача-1 про проведення зборів 16.10.2023, суд апеляційної інстанції звернув увагу, що процесуальні документи, які суд першої інстанції направляв на вказану адресу, було повернуто відділенням зв'язку з відміткою "адресат відсутній за вказаною адресою" - що відповідно до частини шостої ст. 242 ГПК України свідчить про належне повідомлення учасника справи про вчинення відповідної процесуальної дії. Аналогічний висновок викладений у постановках Верховного Суду від 17.11.2021 у справі

№908/1724/19, від 14.08.2020 у справі №904/2584/19 та від 13.01.2020 у справі №910/22873/17.

Направлення листа рекомендованою кореспонденцією на дійсну адресу є достатнім для того, щоб вважати повідомлення належним, оскільки отримання зазначеного листа адресатом перебуває поза межами контролю відправника (аналогічний висновок викладено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 25.04.2018 у справі №800/547/17, постановах Верховного Суду від 27.11.2019 у справі №913/879/17, від 21.05.2020 у справі №10/249-10/19, від 15.06.2020 у справі №24/260-23/52-б, від 21.01.2021 у справі №910/16249/19, від 19.05.2021 у справі №910/16033/20, від 20.07.2021 у справі №916/1178/20, від 01.03.2023 у справі № 910/18543/21, від 22.03.2023 у справі № 905/1397/21 тощо).

Крім того, судом апеляційної інстанції встановлено, що відповідач-1 за вказаною адресою отримав ухвалу Східного апеляційного господарського суду від 18.03.2024 про відкриття апеляційного провадження та призначення справи до розгляду на 16.04.2024.

Таким чином, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що отримання або неотримання кореспонденції відповідачем-1 за вказаною адресою перебувало поза межами контролю позивача як відправника і залежало виключно від волі отримувача, тобто відповідач-1 без поважних причин (саме через бездіяльність, що виявилася у неотриманні поштової кореспонденції, направленої позивачем на її належну адресу у встановленому законом та статутом порядку) не прибув на збори, призначені позивачем на 16.10.2023, внаслідок чого останні не відбулися.

Визначення дати припинення трудових відносин датою набуття рішенням суду законної сили перетворює цей юридичний момент в невизначений.

Справа № 917/117/23. Фізична особа звернулась з позовом до ТОВ «Резерв Інвест Плюс» та Миргородської районної державної адміністрації, в якому просила визнати припиненими трудові відносини позивача та ТОВ «РЕЗЕРВ ІНВЕСТ ПЛЮС» з 06.01.2023 у зв'язку зі звільненням за власним бажанням на підставі ч. 1 ст.38 КЗпП України; зобов'язати Миргородську районну державну адміністрацію внести запис про виключення з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань запис про позивача як керівника ТОВ «РЕЗЕРВ ІНВЕСТ ПЛЮС».

Рішенням господарського суду Полтавської області від 14.11.2023 позовні вимоги задоволено частково. Визнано припиненими трудові відносини між позивачем та ТОВ «Резерв Інвест Плюс» з моменту набрання рішенням у даній справі законної сили. В частині позовних вимог до ТОВ «Резерв Інвест Плюс» про припинення трудових відносин з 06.01.2023 та у позовних вимогах до Миргородської районної державної адміністрації відмовлено.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 23.01.2024 рішення місцевого господарського суду скасовано в частині визнання припиненими трудових відносин між позивачем та ТОВ «Резерв Інвест Плюс» з моменту набрання рішенням у даній справі законної сили та в цій частині прийнято нове рішення, яким визнано припиненими трудові відносини з 06.01.2023 у зв'язку із звільненням за власним бажанням на підставі ч. 1 ст. 38 КЗпП України. В іншій частині рішення залишено без змін.

Апеляційний господарський суд виходив з того, що обраний позивачем спосіб захисту її порушеного права як визнання трудових відносин з відповідачем-1 ТОВ «РЕЗЕРВ ІНВЕСТ ПЛЮС» припиненими з 06.01.2023 у зв'язку зі звільненням за власним бажанням на підставі ч.1 ст.38 Кодексу законів про працю України є законним, обґрунтованим та таким, що підлягає задоволенню, оскільки позивачем вичерпано

процедурні можливості реалізувати своє право на припинення трудових відносин із ТОВ «РЕЗЕРВ ІНВЕСТ ПЛЮС».

Крім того, колегія суддів вважала за необхідне застосувати до спірних правовідносин принципи розумності і справедливості (п.6 ч.1 ст. 3 ЦК України) та міркування здорового глузду. Так, визначення дати припинення трудових відносин датою набуття рішенням суду законної сили перетворює цей юридичний момент в невизначений. За обставин змагального судового провадження, виникнення чи створення підстав до зупинення провадження на стадії апеляційного перегляду, загальній ускладненості апеляційного розгляду внаслідок повномасштабної агресії РФ, періодичної відсутності інтернету та можливості проведення судових засідань, розумний строк вирішення спору апеляційною інстанцією може сягати місяці і навіть роки. По-перше, ця обставина свідчить про ризики тривалої примусової праці, яка за загальних умов в Україні заборонена. По-друге, ця обставина у значній мірі нівелює правову визначеність: працівник в принципі не може передбачити дати припинення примусових і небажаних для нього трудових відносин. З точки зору принципів розумності і справедливості, а також міркувань здорового глузду, така правова ситуація не має права на існування.

З урахуванням наведеного, колегія суддів дійшла висновку про задоволення позовної вимоги позивача про визнання припиненими трудові відносини позивача та ТОВ «РЕЗЕРВ ІНВЕСТ ПЛЮС» з 06.01.2023 у зв'язку зі звільненням за власним бажанням на підставі ч. 1 ст.38 КЗпП України, в повному обсязі.

Щодо позовної вимоги про зобов'язання Миргородської районної державної адміністрації внести запис про виключення з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань запису про позивача як керівника ТОВ «Резерв Інвест Плюс», колегія суддів виходила з того, що обов'язковою передумовою для реалізації права на судовий захист у порядку господарського судочинства є наявність у позивача суб'єктивного матеріального права або охоронюваного законом інтересу, які порушуються, не визнаються або оспорується іншими особами - відповідачами, та на захист якого спрямоване звернення до суду з позовом.

Вирішуючи спір по суті, суд повинен установити наявність у особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або охоронюваного законом інтересу, на захист якого подано позов, тобто встановити, чи є особа, за позовом якої (або в інтересах якої) порушено провадження у справі, належним позивачем. Відсутність права на позов у матеріальному розумінні спричиняє прийняття рішення про відмову в задоволенні позову незалежно від інших установлених судом обставин, оскільки лише наявність права обумовлює виникнення в інших осіб відповідного обов'язку перед особою, якій таке право належить і яка може вимагати виконання такого обов'язку (вчинити певні дії або утриматись від їх вчинення) від зобов'язаних осіб. Тобто, лише встановивши наявність у особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або охоронюваного законом інтересу, на захист яких подано позов, суд з'ясовує наявність чи відсутність факту порушення або оспорення і, відповідно, приймає рішення про захист порушеного права або відмовляє позивачу в захисті, встановивши безпідставність та необґрунтованість заявлених вимог (аналогічний висновок міститься у постанові Великої Палати Верховного Суду від 01.09.2020 у справі № 907/29/19).

Отже, суд має встановити належність особі, яка звернулася за судовим захистом, відповідного права або охоронюваного законом інтересу, чи є така особа належним позивачем у справі (наявність права на позов у матеріальному розумінні), чи є відповідне право або інтерес порушеним (встановлення факту порушення), а також визначити, чи відповідає обраний позивачем спосіб захисту порушеного права тим, які передбачені законодавством, і чи забезпечить такий спосіб захисту відновлення порушеного права

позивача. Відсутність порушеного права є підставою для відмови у задоволенні позову (такий висновок викладений у п. 7.13 постанови Великої Палати Верховного Суду від 03.11.2020 у справі № 916/3146/17).

Однак при зверненні з даним позовом до відповідача -2 позивач не надав жодних доказів у підтвердження того, що його права чи інтереси були порушені чи невизнані відповідачем-2, тобто не довів наявності порушення його прав на даному етапі саме Миргородською районною державною адміністрацією. У зв'язку з цим колегія суддів вважала, що позовні вимоги до відповідача-2 заявлені необґрунтовано, безпідставно і передчасно, та відмовила у їх задоволенні.

Не проведення загальних зборів учасників товариства для розгляду питання щодо звільнення особи є прямим порушенням гарантованого їй Конституцією України права на працю та на припинення трудових відносин.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 13.05.2024 у справі № 922/165/24 відмовлено в задоволенні позовних вимог фізичної особи про визнання припиненими трудових відносин між АТ "Енвіжн-Україна" та генеральним директором (позивач) з 01.03.2016 на підставі ст. 39 КЗпП України.

Суд першої інстанції дійшов висновку, що загальні збори акціонерів АТ "Енвіжн-Україна" щодо вирішення питання про звільнення Генерального директора товариства не були скликані з вини позивача, у зв'язку з чим загальними зборами акціонерів АТ не було прийнято відповідне рішення про звільнення Генерального директора товариства.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 24.09.2024 рішення місцевого господарського суду скасовано. Прийнято нове рішення, яким позов задоволено.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що позовні вимоги про визнання трудових правовідносин припиненими, або про звільнення, або про припинення трудових правовідносин та/або правовідносин представництва у такому спорі спрямовані насамперед на припинення правовідносин з управління, які існують між директором та товариством. Про відповідне зазначено Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 06.09.2023 у справі №127/27466/20.

Відповідно до частини 1 ст. 39 до Кодексу законів про працю України строковий трудовий договір (п. 2, 3 ст. 23) підлягає розірванню достроково на вимогу працівника в разі його хвороби або інвалідності, які перешкоджають виконанню роботи за договором, порушення роботодавцем законодавства про працю, колективного або трудового договору та у випадках, передбачених частиною першою ст. 38 цього Кодексу.

Згідно з положеннями Закону України "Про акціонерні товариства" загальні збори акціонерів є вищим органом акціонерного товариства. Загальні збори акціонерів можуть бути річними або позачерговими. Усі загальні збори, крім річних, вважаються позачерговими. Загальні збори акціонерів можуть проводитися шляхом очного голосування (очні загальні збори), які передбачають спільну присутність акціонерів (їх представників) у день і час проведення загальних зборів у місці їх проведення для обговорення та прийняття рішень з питань порядку денного. Кожний акціонер має право взяти участь в очних загальних зборах шляхом електронного заочного голосування засобами авторизованої електронної системи у порядку, встановленому цим Законом та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. До виключної компетенції загальних зборів акціонерів належить обрання членів наглядової ради або ради директорів; затвердження умов цивільно-правових договорів, трудових договорів (контрактів), що укладаються з членами наглядової ради або ради директорів, встановлення розміру їх винагороди, обрання особи, уповноваженої на підписання договорів (контрактів) з членами наглядової ради або ради директорів;

прийняття рішення про припинення повноважень членів наглядової ради або ради директорів, крім випадків, встановлених цим Законом.

Вищезазначене кореспондується з положеннями Цивільного кодексу України. Так, згідно ч. 2 ст. 160 ЦК України за однорівневої структури управління органами управління акціонерним товариством є загальні збори акціонерів та рада директорів. Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 159 ЦК України до виключної компетенції загальних зборів акціонерів належить, зокрема утворення та ліквідація наглядової ради або ради директорів товариства, обрання та припинення повноважень членів наглядової ради або ради директорів.

Відповідно до ч. 1 ст. 47 Закону України "Про акціонерні товариства" повідомлення про проведення загальних зборів надсилається кожному акціонеру, зазначеному в переліку акціонерів, складеному в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України, на дату, визначену особою, яка скликає загальні збори. Така дата не може передувати дню прийняття рішення про скликання загальних зборів. Між такою датою та датою проведення загальних зборів має бути принаймні 30 днів (у випадку, передбаченому ст. 45 цього Закону, - 15 днів). У разі якщо особою, яка скликає загальні збори, є наглядова рада або рада директорів, повідомлення про проведення загальних зборів та проект порядку денного надсилаються акціонерам у спосіб, визначений наглядовою радою або радою директорів.

Згідно ч. 1 ст. 35 Закону України "Про акціонерні товариства", який був чинним станом на 01.02.2016, повідомлення про проведення загальних зборів акціонерного товариства та проект порядку денного надсилається кожному акціонеру, зазначеному в переліку акціонерів, складеному в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України, на дату, визначену наглядовою радою, а в разі скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів у випадках, передбачених частиною шостою ст. 47 цього Закону, - акціонерами, які цього вимагають. Встановлена дата не може передувати дню прийняття рішення про проведення загальних зборів і не може бути встановленою раніше, ніж за 60 днів до дати проведення загальних зборів. Повідомлення про проведення загальних зборів та проект порядку денного надсилається акціонерам персонально особою, яка скликає загальні збори, у спосіб, передбачений наглядовою радою товариства, у строк не пізніше ніж за 30 днів до дати їх проведення. Повідомлення розсилає особа, яка скликає загальні збори, або особа, яка веде облік прав власності на акції товариства у разі скликання загальних зборів акціонерами.

Як на підставу для відмови в позові, суд першої інстанції посилався на те, що в матеріалах справи відсутні докази направлення позивачем повідомлень про проведення очних позачергових загальних зборів акціонерів АТ "Енвіжн-Україна" від 01.02.2016 та 24.10.2023 кожному акціонеру товариства. Так, матеріалам справи підтверджено, що копію заяви ОСОБА_1, повідомлення про скликання позачергових загальних зборів акціонерів від 24.10.2023 року направлено на адресу до АТ «Енвіжн-Україна».

Разом тим, в матеріалах справи наявний витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо АТ "Енвіжн-Україна", де зазначено, що кінцевим бенефіціарним власником юридичної особи є громадянин Російської Федерації ОСОБА_2. З Витягу вбачається, що розмір статутного капіталу юридичної особи складає 2000000,00 грн, а розмір частки засновника (учасника) складає 2000000,00 грн, тобто 100%, що означає, що єдиним акціонером згідно реєстру є громадянин Російської Федерації ОСОБА_2. Відповідно до офіційних роз'яснень гендиректора Укрпошти І. Смілянського «Щодо Росії та Білорусі» посилки та перекази в ці країни не приймаються. Ті посилки, які були прийняті до 24 лютого 2022 року, будуть повернуті власникам з оплатою, щойно безпекова ситуація дозволить це зробити. Аналогічні роз'яснення зробили інші перевізники України, в тому числі Нова пошта.

Місцевим судом помилково не прийнято до уваги об'єктивних обставин неможливості направлення позивачем відповідного повідомлення єдиному акціонеру АТ "Енвіжн-Україна" ОСОБА_2, який є громадянином Російської Федерації та проживає в м. Москва. Водночас, позивач здійснив всі можливі дії щодо надсилення відповідних повідомлень про проведення Загальних зборів на адресу АТ "Енвіжн-Україна", вказану в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань АТ "Енвіжн-Україна" - Україна, 61145, Харківська обл., місто Харків, вулиця Космічна, будинок 21-А та з дотриманням встановленого Законом тридцятиденного строку. Відповідні докази містяться в матеріалах справи.

На підставі вище викладеного колегія суддів дійшла висновку, що позивачем дотримано приписи законодавства щодо порядку скликання загальних зборів учасників АТ "Енвіжн-Україна", що передбачено ст. 47 Закону України "Про акціонерні товариства" та ст. 14.1. Статуту АТ "Енвіжн-Україна", а також порядку звільнення з посади за власним бажанням, що передбачено ст. 39 КЗпП України.

Однак, у призначений час загальні збори учасників АТ "Енвіжн-Україна" не відбулися у зв'язку з неявкою єдиного учасника, який відсутній на території України. Отже, неявка учасників Товариства на загальні збори для розгляду питання щодо звільнення позивачки є прямим порушенням гарантованого їй Конституцією України права на працю та на припинення трудових відносин. У даному випадку положення закону щодо письмового попередження учасників (засновників) про бажання звільнитися достроково відповідно до ст. 39 КЗпП України та Статуту Товариства з боку засновників фактично нівелюється, а іншого порядку звільнення з ініціативи працівника (директора) чинне законодавство не передбачає, у той час як ст. 43 Конституції України використання примусової праці забороняється.

У п.п. 50,51 постанови Великої Палати Верховного Суду від 14.06.2023 у справі №448/362/22 вказано, що на відміну від випадку, коли роботодавець в особі загальних зборів товариства ініціює припинення повноважень одноосібного виконавчого органу згідно з пунктом 5 частини першої ст. 41 Кодексу законів про працю України (припинення повноважень посадових осіб), директор у випадку вияву ним ініціативи згідно зі ст. 38 Кодексу законів про працю України щодо звільнення з посади може сам ініціювати скликання загальних зборів учасників товариства для вирішення питання про своє звільнення. У випадку відсутності рішення скликаних загальних зборів учасників товариства про звільнення директора товариства, зокрема через неможливість зібрати кворум для проведення цих зборів, директор має право звернутися до суду з вимогою про припинення його повноважень.

Відповідно до ч.1 ст.16 Цивільного кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так від характеру його порушення. З цієї метою суд повинен з'ясувати характер спірних правовідносин сторін (предмет та підставу позову), характер порушеного права позивача та можливість його захисту в обраний ним спосіб.

Враховуючи наведене, колегія суддів дійшла висновку, що обраний позивачем спосіб захисту його порушеного права - визнання трудових відносин з відповідачем АТ "Енвіжн-Україна" припиненими з 01.03.2023 у зв'язку зі звільненням за власним бажанням на підставі ч.1 ст.39 Кодексу законів про працю України, є законним, обґрунтованим та таким, що підлягає задоволенню, оскільки позивачем вичерпано процедурні можливості реалізувати своє право на припинення трудових відносин із АТ "Енвіжн-Україна".

Аналогічного висновку дійшов Господарський суд Полтавської області у справі № 917/2200/23, в якій рішенням від 20.03.2024 позов про визнання припиненими трудових відносин між позивачем та ТОВ «ПВК «Плай» задоволено повністю.

Місцевий господарський суд виходив з того, що відповідно до положень Закону України «Про товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю» загальні збори учасників здійснюють управління товариством та реалізують право уповноваженого органу товариства усунути особу від виконання обов'язків члена виконавчого органу в будь-який час і з будь-яких підстав.

Статутом відповідача передбачено, що питання щодо звільнення директора товариства, який є його виконавчим органом, вирішується виключно на загальних зборах учасників товариства. Якщо Товариство має лише одного учасника, рішення з питань, що належать до компетенції загальних зборів учасників, приймаються таким учасником Товариства одноособово та оформлюються письмовим рішенням такого учасника.

Процедура звільнення з ініціативи працівника визначена ст. 38 Кодексу законів про працю України, ст. 30, 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», відповідно до яких праву директора на звільнення кореспондує обов'язок учасників товариства розглянути заяву директора про звільнення.

Відповідно до трудового законодавства України керівник товариства (директор), як будь-який інший працівник, має право звільнитися за власним бажанням, попередивши власника або уповноважений ним орган про таке звільнення письмово за два тижні. Разом із тим, особливість звільнення директора полягає в тому, що воно відбувається за рішенням загальних зборів учасників товариства. Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 24.12.2019 у справі № 758/1861/18.

Відповідно до положень частин 1-5 ст. 32 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» загальні збори учасників скликаються виконавчим органом товариства. Статутом товариства може бути визначений інший орган, уповноважений на скликання загальних зборів учасників. Виконавчий орган товариства скликає загальні збори учасників шляхом надсилання повідомлення про це кожному учаснику товариства. Виконавчий орган товариства зобов'язаний повідомити учасників товариства не менше ніж за 30 днів до запланованої дати проведення загальних зборів учасників, якщо інший строк не встановлений статутом товариства. Статутом Товариства передбачений інший строк - 20 днів. Повідомлення, передбачене частиною 3 цієї статті, надсилається поштовим підправленням з описом вкладення. Статутом товариства може бути встановлений інший спосіб повідомлення. У повідомленні про загальні збори учасників зазначаються дата, час, місце проведення, порядок денний. Якщо до порядку денного включено питання про внесення змін до статуту Товариства, до повідомлення додається проект запропонованих змін.

У постанові Верховного Суду від 19.01.2022 у справі №911/719/21 викладено висновок, що передбачений частиною 1 ст. 38 Кодексу законів про працю України порядок розірвання трудового договору з ініціативи директора передбачає попередження ним про це власника або уповноваженого органу письмово за два тижні та ініціювання скликання загальних зборів учасників. У випадку вчинення директором відповідних дій, на учасників товариства покладено обов'язок розглянути заяву директора про звільнення та прийняти відповідне рішення про таке звільнення. При цьому на особу, яка ініціює питання проведення загальних зборів, покладено обов'язок належного повідомлення інших учасників товариства про скликання зборів у Порядку, встановленому чинним законодавством та статутом підприємства.

Незважаючи на те, що право на працю безумовно є правом, а не обов'язком, для належної реалізації свого права на звільнення за власним бажанням керівник (директор) товариства має не тільки написати заяву про звільнення за власним бажанням на підставі

ст. 38 Кодексу законів про працю України та подати/надіслати її всім учасникам товариства, а й за власною ініціативою, як виконавчий орган товариства, скликати загальні збори учасників товариства, і вирішення яких і поставити питання щодо свого звільнення.

З огляду на викладене, позивачем, як директором ТОВ «ПВК Плай», дотримано порядок скликання загальних зборів учасників відповідача та належним чином повідомлено про мету (порядок денний) таких зборів (докази містяться в матеріалах справи). У випадку відсутності рішення загальних зборів учасників товариства про звільнення керівника, зокрема через неможливість зібрати кворум для проведення загальних зборів, керівнику із метою захисту своїх прав надано можливість звернутися до суду із вимогою про визнання трудових відносин припиненими. Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 24.12.2019 у справі № 758/1861/18.

Враховуючи те, що позивач вичерпав процедурні можливості реалізувати своє право на припинення трудових відносин, суд дійшов висновку, що позивач правомірно звернувся до суду за захистом порушеного права - як визнання трудових відносин з відповідачем припиненими.

Відхилення загальними зборами учасників Товариства заяви особи про звільнення особи (припинення трудових відносин) опосередковує порушення (невизнання) її захищаного суб'єктивного права на припинення правовідносин з Товариством.

Справа № 922/2226/24. Фізична особа звернулась з позовом до ТОВ «Міжнародний медичний центр Офтальміка» з вимогами про визнання припиненими з 31.05.2024 трудові відносини між позивачем та відповідачем на підставі заяви позивача від 12.04.2023 про звільнення за власним бажанням (ст. 38 КЗпП України); зобов'язання відповідача подати заяву про державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань щодо виключення запису про зайняття позивачем посади директора відповідача.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 11.09.2024 в задоволенні позову відмовлено.

Рішення суду обґрунтоване не доведеністю позивачем факту наявності трудових відносин з ТОВ «ММЦ Офтальміка». В матеріалах справи відсутні будь-які докази укладення з відповідачем трудового договору (контракту) в порядку, визначеному контрактом, після закінчення строку дії контракту та трудової книжки, у передбаченому частиною дванадцятою ст. 39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та відсутні докази звернення позивача до відповідача із заявою про внесення змін до відомостей товариства у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань.

Суд зауважив, що внесення відповідачем змін до відомостей Товариства у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань в частині зміни керівника є виключно дискрецією державного реєстратора, порядок реалізації якої визначено ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань».

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 11.11.2024 змінено мотивувальну частину рішення, викладено її в редакції цієї постанови. Резолютивну частину рішення залишено без змін.

Колегія апеляційного суду дійшла висновку про неналежність обраного позивачем способу судового захисту, який полягає у констатації факту припинення трудових правовідносин з 31.05.2024 (встановлення юридичного факту). Матеріали справи не

містять відповідного рішення загальних зборів учасників Відповідача, з наявністю якого (саме про припинення повноважень позивача та призначення на посаду керівника іншої особи) можлива констатація такого юридичного факту через його вчинення (виникнення) у позасудовий спосіб.

Враховуючи коло повноважень керівника Товариства, визначених як приписами ст.39 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», так і п.4.13 Статуту Відповідача, у правомірній можливості здійснення яких саме позивач, зважаючи на відомості про його статус у ЄДРЮОФОП, мають легітимні підстави бути впевнені невизначене коло інших осіб, з якими Відповідач з 31.05.2024 вступав у правовідносини, непередбачуване і непрогнозоване для таких осіб ретроспективне піддання сумніву правомірності здійснюваного представництва Товариства у таких правовідносинах, вочевидь може завдати шкоди правам та інтересам таких осіб.

Крім того, зважаючи на те, що згідно зі ст.92 ЦК Товариство як суб'єкт цивільного обороту здійснює свої права і обов'язки через діяльність, зокрема і директора товариства, призначення якого можливо лише за наслідками проведення загальних зборів, обраний спосіб судового захисту не тільки призведе до утворення правової невизначеності, несумісної із приписами ст.8 Конституції України та п.6 ст.3 ЦК щодо періоду з 31.05.2024 по дату ухвалення цієї постанови (якщо б суд дійшов висновку про застосовність такого способу захисту), але й матиме наслідком фактичне блокування діяльності Товариства на період, необхідний для скликання і проведення зборів з обрання іншого керівника, що не відповідає пропорційності наслідків характеру порушення прав позивача.

З огляду на вказане, належним та ефективним способом судового захисту у даному випадку може бути вимога, спрямована на припинення судовим рішенням у майбутньому відповідних правовідносин між директором та Товариством (відповідає п.7 ч.2 ст.16 ЦК) датою, яка б дозволила можливість Товариству через скликання загальних зборів забезпечити безперервність здійснення функції виконавчого органу через призначення іншої особи на відповідну посаду.

За змістом п.2 ч.1 ст.25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань» визначене у п.31.4. цієї постанови судові рішення було б належною підставою для виключення з ЄДРЮОФОП відомостей про наявність позивача статусу керівника Відповідача (навіть у разі, якщо зі впливом визначеного для приведення відповідних загальних зборів строку такі збори б не ухвалили рішення про обрання іншого керівника). Оскільки право визначати спосіб захисту та його зміна належить виключно позивачеві, неналежність обраного способу судового захисту зумовлює самодостатню підставу для відмови у задоволенні позову.

Недосконалість національного законодавства та прогалини у правовому регулюванні певних правовідносин не можуть бути підставою для позбавлення особи права на захист його порушених прав у обраний ним спосіб.

Рішенням Господарського суду Луганської області від 06.12.2024 у справі № 914/2229/24 задоволено позовні вимоги фізичної особи до Кредитної спілки «Надія» про припинення трудових відносин.

Суд виходив з того, що згідно з п. 9.2. розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження Примірного статуту та примірних внутрішніх положень, що регулюють діяльність органів управління кредитної спілки» від 13.03.2008 за № 338 до компетенції спостережної ради кредитної спілки входить призначення голови та членів правління, а також членів кредитного комітету (у складі не менше трьох осіб), а також звільнення цих осіб. Отже, позивач, як

голова правління спілки не має самостійних повноважень щодо вирішення питання про своє звільнення з посади голови.

У п. 4 частини першої ст. 36 КЗпП України визначено, що підставами припинення трудового договору, зокрема, є розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Згідно з частиною першою ст. 38 КЗпП України працівник має право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це власника або уповноважений ним орган письмово за два тижні.

Таким чином, праву керівника на звільнення за власним бажанням, яке передбачене ст. 38 КЗпП та Законом України «Про кредитні спілки», кореспондує обов'язок спостережної ради спілки розглянути заяву про звільнення.

У постанові Верховного Суду від 19.01.2022 у справі № 911/719/21 зазначено, що передбачений ч. 1 ст. 38 КЗпП України порядок розірвання трудового договору з ініціативи директора передбачає попередження ним про це власника або уповноваженого органу письмово за два тижні та ініціювання скликання загальних зборів учасників. У випадку вчинення директором відповідних дій, на учасників товариства покладено обов'язок розглянути заяву директора про звільнення та прийняти відповідне рішення про таке звільнення. При цьому на особу, яка ініціює питання проведення загальних зборів, покладено обов'язок належного повідомлення інших учасників товариства про скликання зборів у порядку, встановленому чинним законодавством та статутом підприємства.

Проте, за твердженням позивача, він не мав можливості вчинити дії, необхідні для реалізації його права на звільнення з посади голови правління Кредитної спілки «Надія», зокрема, скликати позачергове засідання спостережної ради для вирішення питання про звільнення її з посади голови правління, оскільки юридична адреса Кредитної спілки знаходиться у м. Лисичанську Луганської області, яке є тимчасово окупованою територією, на якій не діють органи державної влади України, не працюють відділення АТ Укрпошта, не здійснюється пересилання поштової кореспонденції. Члени спостережної ради теж залишилися на окупованій території, зв'язок з ними втрачений.

Згідно з правовою позицією, сформованою Верховним Судом у постанові від 03.07.2020 у справі № 520/11437/16-6, за встановлених у цій справі обставин положення закону щодо письмового попередження власника про бажання працівника звільнитись нівелюється, а іншого порядку звільнення з ініціативи працівника чинне законодавство не передбачає.

За змістом ст. 22 КЗпП України будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору не допускається. За таких обставин, суд дійшов висновку, що право позивача на припинення трудових відносин із фінансовою установою, місцем реєстрації якої є тимчасово окупована територія України (м. Лисичанськ Луганської області), не може бути обмежене через неможливість скликання (проведення) загальних зборів цієї установи.

У відповідності до ст. 18 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», яка регулює гарантії прав і свобод громадян України, які виїхали за межі тимчасово окупованої території, громадянам України гарантується дотримання у повному обсязі їхніх прав і свобод, передбачених Конституцією України, у тому числі соціальних, трудових, виборчих прав та права на освіту, після залишення ними тимчасово окупованої території.

Конституційний Суд України у рішеннях від 07.07.2004 № 14-рп/2004, від 16.10.2007 № 8-рп/2007 та від 29.01.2008 № 2-рп/2008 зазначав, що визначене ст. 43 Конституції України право на працю розглядає як природну потребу людини своїми фізичними і розумовими здібностями забезпечувати своє життя. Це право передбачає як можливість самостійно займатися трудовою діяльністю, так і можливість працювати за трудовим договором чи контрактом. Свобода праці передбачає можливість особи

займатися чи не займатися працею, а якщо займатися, то вільно її обирати, забезпечення кожному без дискримінації вступати у трудові відносини для реалізації своїх здібностей. За своєю природою право на працю є невідчужуваним і по суті означає забезпечення саме рівних можливостей для його реалізації.

Враховуючи порушення права позивача на припинення трудового договору, обраний ним спосіб захисту направлений на відновлення його трудових прав, гарантованих Конституцією України.

За таких обставин трудові відносини між позивачем та Кредитною спілкою «Надія» підлягають припиненню на підставі ч. 1 ст. 38 КЗпП України (за власним бажанням) з дати набрання рішенням законної сили, тобто позов у цій справі судом задоволено.

Спори між юридичною особою та її посадовою особою про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи

Наявність підстав для стягнення збитків, зокрема, в контексті наявності збитків та їх розміру, протиправності поведінки заподіявача збитків та існування причинного зв'язку такої поведінки із заподіяними збитками, ураховуючи принципи змагальності, диспозитивності, рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом, підлягає доведенню саме позивачем.

Справа № 917/643/23. Фізична особа звернулася з позовом в інтересах ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця" до іншої фізичної особи про стягнення збитків в розмірі 2155716,39 грн.

В обґрунтування позовних вимог позивач посилався на те, що у період з 13.04.2021 по 06.04.2023 відповідач, перебуваючи на посаді директора ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця", вчинив дії, спрямовані на позбавлення Товариства грошових коштів, чим заподіяв позивачу збитки у загальному розмірі 2155716,39 грн. Позивач вказав, що за результатом проведеної ФОП Дзюбою Н.В. перевірки фінансової звітності Товариства складено Довідку перевірки окремих питань фінансово господарської діяльності ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця" за період з 01.01.2021 по 12.03.2023, якою встановлено, що директор не забезпечив: документальне підтвердження списання в обліку пшениці озимої в кількості 15 тон на суму 135001,00 грн; списання в обліку посівного матеріалу, добрив та пестицидів на суму 1414951,19 грн; списання в обліку паливно-мастильних матеріалів на суму 367705,44 грн; допустив неправомірне списання на витрати паливно-мастильні матеріали без належного оформлення первинних документів на суму 112594,73 грн; списання на витрати коштів в сумі 125464,03 грн без підтвердних документів; всього на загальну суму 2155716,39 грн. У зв'язку з цим, на думку позивача, дії відповідача у період виконання повноважень директора ТОВ з неправомірного та безпідставного списання з бухгалтерського обліку товарно-матеріальних цінностей, не відображені в бухгалтерському обліку Товариства матеріальних цінностей в період з 01.01.2021 по 12.03.2023 завдали позивачу реальних збитків у розмірі 2155716,39 грн.

Рішенням Господарського суду Полтавської області від 23.11.2023 в позові відмовлено.

Суд першої інстанції виходив зокрема з того, що аналіз норм матеріального права дає підстави для висновку, що особа, яка порушила зобов'язання, несе цивільно-правову відповідальність, зокрема, у вигляді відшкодування збитків. Для застосування такої міри відповідальності як відшкодування збитків необхідною є наявність всіх чотирьох

загальних умов відповідальності, а саме: протиправної поведінки; наявності шкоди (збитки); причинного зв'язку між протиправною поведінкою та завданою шкодою; вини.

Відносно доводів позивача, наведених в обґрунтування протиправності поведінки відповідача, завдання йому збитків та їх розміру, місцевий господарський суд зазначив, що єдиним доказом, на який посилається позивач є Довідка, складена ФОП Дзюбою Н.В. за результатами перевірки фінансової звітності Товариства за період з 01.01.2021 по 12.03.2023. За оцінкою суду, ця Довідка не є належним доказом, який суд міг би прийняти до уваги, оскільки позивачем не надано належних доказів - документів, які б підтверджували повноваження ФОП Дзюби Н.В. на проведення відповідного роду перевірок. Дослідивши подані докази, суд першої інстанції дійшов висновку, що позивачем не доведено наявності всіх складових (умов), необхідних для застосування відповідальності за правопорушення у вигляді стягнення з відповідача завданих збитків в сумі 2155716,39 грн.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 18.03.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що Верховний Суд у постанові від 04.12.2018 у справі №910/21493/17 зробив висновок, що згідно з вимогами ст. 92 ЦК України особи, які виступають від імені юридичної особи, зобов'язані діяти не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно. З огляду на положення наведеної правової норми та довірчий характер відносин між господарським товариством та його посадовою особою (зокрема, директором чи генеральним директором) протиправна поведінка посадової особи може виражатись не лише в невиконанні нею обов'язків, прямо встановлених установчими документами товариства, чи перевищенні повноважень при вчиненні певних дій від імені товариства, а й у неналежному та недобросовісному виконанні таких дій без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм розсудом, прийнятті очевидно необачних чи марнотратних рішень. Аналогічні висновки зроблені і в постанові Великої Палати Верховного Суду від 22.10.2019 у справі №911/2129/17. Наведене відповідає міжнародним Принципам корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку, які закріплюють такі основні фідуціарні обов'язки директорів підприємства, як обов'язок дбайливого ставлення (діяти добросовісно на користь розвитку підприємства, приділяючи достатньо часу, зусиль і професійних навичок управлінню ним) та обов'язок лояльності (уникати конфлікту інтересів і діяти під час ухвалення рішень щодо діяльності підприємства лише в інтересах останнього). Головною метою фідуціарних обов'язків є необхідність забезпечення економічного розвитку підприємства, а відповідно недотримання таких базових обов'язків може призвести до завдання збитків підприємству і зобов'язання їх відшкодувати.

Таким чином, при застосуванні ст. 92 ЦК України потрібно оцінювати не лише формальну сторону питання - дотримання посадовою особою всіх положень законодавства, статуту, рішень загальних зборів учасників/акціонерів тощо. Адже навіть коли посадова особа формально виконала всі вимоги законодавства та установчих документів товариства, її дії (бездіяльність) можуть не бути добросовісними, розумними та вчиненими в інтересах товариства.

Проаналізувавши матеріали справи, колегія суддів погодилася з висновком суду першої інстанції щодо недоведеності позивачем наявності всіх складових, необхідних для застосування цивільної відповідальності за правопорушення у вигляді завдання збитків.

Статтею 42 ГК України визначено, що підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Як вбачається з матеріалів справи, фактично у якості єдиного доказу на підтвердження того, що попередній керівник ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця" заподіяв позивачу збитки у загальному розмірі 2155716,39 грн, є Довідка ФОП Дзюби Н.В., складена за результатами перевірки фінансової звітності Товариства за період з 01.01.2021 по 12.03.2023. Колегія суддів апеляційного господарського суду погодилася з висновком місцевого суду про те, що надана вказана довідка не є належним доказом на підтвердження факту заподіяння відповідачем та розміру збитків.

Відповідно до змісту вказаної Довідки Дзюба Н.В. є спеціалістом з фінансового права, який на підставі договору про надання послуг здійснив перевірку окремих питань фінансово-господарської діяльності ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця" за період з 01.01.2021 по 12.03.2023. Перевірка проведена на підставі наданих Товариством первинних документів, облікових регістрів та фінансової звітності Товариства за 2021-2022 роки.

Колегія суддів погодилася з висновком суду першої інстанції щодо відсутності підстав для прийняття до уваги складеної ФОП Дзюбою Н.В. довідки за результатами перевірки фінансової звітності Товариства за період з 01.01.2021 по 12.03.2023 в якості належного та допустимого, у розумінні ст.ст. 76, 77 ГПК України, доказу, з підстав відсутності у матеріалах справи доказів наявності у ФОП Дзюби Н.В. повноважень на проведення відповідного роду перевірки. Крім того, позивачем не було надано та в матеріалах справи відсутня інформація про присвоєння ФОП Дзюбі Н.В. кваліфікації експерта, а також у складеній ним Довідці відсутнє посилання на те, що вказана особа, яка проводила перевірку фінансово-господарської діяльності позивача, обізнана про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та те, що ця довідка підготовлена для подання до суду.

Матеріали справи також не містять доказів на підтвердження того, що ФОП Дзюба Н.В., який склав та засвідчив Довідку за результатами перевірки фінансової звітності ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця" за період з 01.01.2021 по 12.03.2023, є суб'єктом аудиторської діяльності та володіє відповідними фаховими (спеціальними) знаннями та має достатню кваліфікацію для проведення такого роду дослідження фінансової діяльності підприємства. Тобто, позивачем не доведено повноваження ФОП Дзюби Н.В. на проведення фінансових перевірок бухгалтерської інформації, товарно-матеріальних цінностей та майна позивача саме як особою, що володіє відповідними спеціальними знаннями. Будь-яких належних висновків експертизи, які б відповідали вимогам ст. 98 ГПК України, щодо аналізу фінансового стану ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця" у період виконання відповідачем повноважень керівника товариства, позивачем ані до суду першої інстанції, ані до апеляційного суду не надано.

Враховуючи встановлені обставини справи, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про те, що позивачем не доведено наявності в діях відповідача такої складової цивільного правопорушення як протиправна поведінка заподіювача збитків, а саме не доведено допустимими доказами факту вчинення відповідачем цивільного правопорушення в частині безпідставної втрати матеріальних цінностей ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця" на суму 2155716,39 грн та не підтверджено розміру збитків спричинених відповідачем для позивача саме у вказаній сумі, який (розмір збитків) у даній справі про стягнення збитків може бути підтверджений лише документами первинного бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

До того ж, позивачем не доведено наявності причинного зв'язку між діями/бездіяльністю відповідача щодо втрати матеріальних цінностей Товариства (документального оформлення списання) із заподіяними позивачу збитками в заявленому ним до стягнення розмірі, оскільки перевірка фінансової звітності ТОВ "Продовольча компанія "Від щирого серця" проводилася за період з 01.01.2021 по 12.03.2023, тоді як

відповідач розпочав виконання своїх повноважень як керівник Товариства лише з 13.04.2021. Будь-яких належних доказів або переконливих аргументів на спростування того, що таке майно могло бути втрачено до призначення відповідача, позивачем не наведено та довідка ФОП Дзюби Н.В. такої інформації не містить.

Загальні правила та підстави відповідальності за завдані збитки вимагають дослідження судом усіх елементів складу цивільного правопорушення, у тому числі неправомірності поведінки заподіювача збитків, зокрема, вчинення чи невчинення відповідачем дій щодо укладення правочину.

Справа № 922/5102/21. Фізична особа в інтересах ПП "Золота Нива 1" звернулася з позовом про стягнення з відповідача збитків у розмірі 58117,89 грн.

Позовні вимоги мотивовані тим, що відповідач, як директор ПП "Золота Нива 1", уклав з ТОВ "КЕРНЕЛ-ТРЕЙД" договір поставки від 12.07.2021 з перевищенням повноважень, передбачених статутом підприємства, чим спричинив підприємству збитки.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 06.09.2022 у задоволенні позову відмовлено. В основу рішення покладено висновки суду про те, що договір від 12.07.2021 між ПП "Золота Нива 1" та ТОВ "КЕРНЕЛ-ТРЕЙД" не укладався. За висновками місцевого господарського суду склад цивільного правопорушення, що є необхідним для стягнення збитків, у даному випадку відсутній, оскільки відсутня як неправомірна поведінка відповідача (яка полягала б в укладенні правочину (підписанні договору) без згоди власника (учасника) підприємства), так і сама наявність збитків.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 30.09.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що вимоги до письмової форми правочину визначені ст. 207 ЦК України. Так, правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони, або надсилалися ними до інформаційно-телекомунікаційної системи, що використовується сторонами (ч.1). Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами) (ч.2).

З аналізу положень законодавства вбачається, що підпис є невід'ємним елементом, реквізитом письмової форми договору. Наявність підписів має підтверджувати наміри та волевиявлення учасників правочину, а також забезпечувати їх ідентифікацію. Відсутність на письмовому тексті правочину (паперовому носії) підпису його учасника чи належно уповноваженої ним особи означає, що правочин у письмовій формі не вчинений. Наявність же сама по собі на письмовому тексті правочину підпису, вчиненого замість учасника правочину іншою особою (фактично нестановленою особою, не уповноваженою учасником), не може підміняти належну фіксацію волевиявлення самого учасника правочину та створювати для нього права та обов'язки поза таким волевиявленням. Подібна правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 26.10.2022 у справі №227/3760/19-ц.

Частиною 1 ст.638 ЦК України унормовано, що договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. У разі, якщо сторони згоди щодо укладення договору не досягли, такий договір є неукладеним, тобто таким, що не відбувся, а наведені в ньому умови не є такими, що регулюють спірні відносини.

Матеріали справи містять договір поставки від 12.07.2021, на якому наявні підписи та печатки ТОВ КЕРНЕЛ-ТРЕЙД та ПП Золота нива 1 в особі директора.

ПП «Золота нива 1» в позовній заяві заперечило факт погодження із власником, відповідно до Статуту позивача, укладення вказаного договору. Водночас, під час розгляду справи відповідач заперечував сам факт підписання ним, як директором, договору від 12.07.2021.

На підтвердження своєї позиції відповідачем до матеріалів справи надано висновки експертів Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», а саме Висновок експерта №38895 за результатами проведення судової почеркознавчої експертизи (висновок підготовлений для подання до суду) від 14.01.2022 та Висновок експерта №38896 за результатами проведення судової технічної експертизи документів (висновок підготовлений для подання до суду) від 14.01.2022.

Як убачається з Висновку експерта №38895 від 14.01.2022, підписи від імені відповідача у договорі поставки, розташовані на першому, другому, третьому, четвертому аркушах у рядках: Постачальник, а також на четвертому аркуші в графі Постачальник, у рядку Директор ОСОБА_2 - виконані не ОСОБА_2, а іншою особою.

Відповідно до Висновку експерта №38896 від 14.01.2022 відтиски круглої печатки ПП "Золота нива 1" у рядках Постачальник та рядку Директор наданого договору поставки, укладеного між ПП "Золота нива 1" і ТОВ КЕРНЕЛ-ТРЕЙД, нанесено не кліше круглої печатки ПП "Золота нива 1", вільні зразки відтисків якого надані для порівняльного дослідження.

Наявність на письмовому тексті правочину підпису, вчиненого замість учасника правочину іншою особою (фактично невстановленою особою, не уповноваженою учасником), не може підміняти належну фіксацію волевиявлення самого учасника правочину та створювати для нього права та обов'язки поза таким волевиявленням (правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 26.10.2022 у справі №227/3760/19-ц).

Отже, у разі, коли сторона не виявляла свою волю на вчинення правочину, набуття обумовлених ним цивільних прав та обов'язків, правочин є таким, що не вчинений, права та обов'язки за таким правочином не набуваються, а правовідносини за ним не виникають. Приймаючи до уваги вищевикладені висновки експертів, з яких однозначно вбачається, що договір поставки відповідачем як директором ПП "Золота нива 1" не підписувався, а також з огляду на відсутність у матеріалах справи будь-яких доказів повного або частково виконання сторонами умов означеного договору (апелянт на наявність таких доказів також не посиляється), апеляційний господарський суд погодився з висновками Господарського суду Харківської області про те, що договір поставки №ХРВ22-00750 від 12.07.2021 між ПП Золота нива 1 та ТОВ КЕРНЕЛ-ТРЕЙД не укладався.

Відсутність рішення загальних зборів учасників Товариства про визначення винагороди посадовій особі Товариства не може впливати на здійснення виплати гарантованого державою мінімального розміру заробітної плати та по своїй суті обрання її розміру для здійснення обрахунку завданих збитків не є за своєю суттю встановленням вказаної винагороди.

Рішенням Господарського суду Полтавської області від 16.01.2024 у справі № 917/1556/23 позов учасника ТОВ «Офтальмологічний центр «Діоптрія» про стягнення збитків в сумі 716106,35 грн з відповідача, який займає посаду головного лікаря Товариства, спричинених самовільним встановленням розміру заробітної плати, яку він отримував в період з 2021 по 2022, задоволено частково.

Задовольняючи позовні вимоги в частині стягнення з відповідача на користь Товариства 675922,75 грн збитків, суд першої інстанції вказав, що матеріалами справи підтверджено, що загальними зборами товариства питання затвердження розміру винагороди головного лікаря (у грошовій формі) не вирішувалося; натомість розмір

винагороди було встановлено і в подальшому декілька разів переглянуто у бік збільшення фактично рішенням одного з учасників товариства, що володіє 50% розміру статутного капіталу, що суперечить наведеним вище приписам ст. 39 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Статуту товариства. В іншій частині суми позову суд відмовив у зв'язку з помилками розрахунку.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 18.04.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Колегія суддів визнала правомірним висновок суду першої інстанції про те, що за своєю правовою природою рішення установчих зборів учасників (засновників) не є рішенням загальних зборів товариства - вищого органу управління товариства в розумінні приписів Закону України «Про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю» та Статуту товариства (розд.6), а також Закону України "Про господарські товариства". Вказане рішення, оформлене протоколом, є рішенням про створення товариства, яке подається в обов'язковому порядку разом з іншими документами (в т.ч. Статутом) державному реєстратору для проведення державної реєстрації створення юридичної особи (ст.17, ч.1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»). Натомість юридична особа, в тому числі Товариство з обмеженою відповідальністю, вважається створеною з дня її державної реєстрації (ст.87 ЦК України), у даному випадку з 12.12.2017. Саме з цієї дати юридична особа набуває цивільної дієздатності і правоздатності. Так, згідно ст.92 ЦК України юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Порядок створення органів юридичної особи встановлюється установчими документами та законом. У випадках, встановлених законом, юридична особа може набувати цивільних прав та обов'язків і здійснювати їх через своїх учасників.

Відповідно до пп. 6 п. 6.4. статуту Товариства, що був затверджений у новій редакції на загальних зборах 03.07.2018, встановлено, що до виключної компетенції загальних зборів товариства належить обрання та припинення повноважень Головного лікаря Товариства, визначення розміру його винагороди. Зазначені положення статуту Товариства повністю відповідають п. 7 ч. 2 ст. 30 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» до компетенції загальних зборів учасників належить обрання одноосібного виконавчого органу товариства або членів колегіального виконавчого органу (всіх чи окремо одного або декількох з них), встановлення розміру винагороди членам виконавчого органу товариства.

Таким чином, учасники Товариства, що у сукупності володіють часткою в статутному капіталі Товариства у розмірі 100%, вирішили, що визначення розміру винагороди виконавчого органу Товариства є виключною компетенцією вищого органу управління Товариства - загальних зборів.

Після затвердження нової редакції статуту Товариства на загальних зборах, що відбулися 03.07.2018, учасниками Товариства не вирішувалося питання визначення розміру винагороди виконавчого органу Товариства - головного лікаря, у зв'язку із чим, з огляду на виключний характер прийняття такого рішення лише загальними зборами Товариства, наслідком відсутності такого рішення є необґрунтоване встановлення та виплата винагороди головному лікарю у розмірі, який фактично був встановлений одноособово ОСОБА-1. При цьому, судом першої інстанції не вирішувалося питання про визначення розміру винагороди головного лікаря Товариства, а було досліджено питання правомірності встановлення винагороди, що нараховувалася та отримувалася ОСОБА-1.

Відсутність рішення загальних зборів учасників Товариства про визначення винагороди головному лікарю Товариства не може впливати на здійснення виплати гарантованого державою мінімального розміру заробітної плати та по своїй суті обрання її

розміру для здійснення обрахунку завданих збитків не є за своєю суттю встановленням винагороди головному лікарю Товариства, як помилково зазначає представник відповідача.

Відповідач стверджував про неврахування судом першої інстанції поведінки сторін, а саме, що ОСОБА-1, який затверджував відповідні штатні розписи, виконував роботу виконавчого органу та отримував за свою роботу винагороду, а учасник Товариства ОСОБА-2 такі дії фактично схвалив та у подальшому, маючи частку у статутному капіталі товариства у розмірі 50%, починаючи з моменту створення товариства і по 2023 рік, на загальних зборах не ініціював розгляд питання про визначення розміру винагороди головному лікарю у іншому розмірі, ніж це було визначено раніше загальними зборами - «з окладом згідно штатного розпису», а також не ініціював скликання загальних зборів товариства з цього питання.

Колегія суддів відхилила такі доводи відповідача та зазначила, що ОСОБА-2, як власник частки у статутному капіталі Товариства у розмірі 50%, мав обґрунтовані легітимні очікування щодо добросовісних дій головного лікаря Товариства при визначенні та нарахуванні собі заробітної плати, після набрання чинності 17.06.2018 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», відповідно до якого питання визначення розміру винагороди головного лікаря було віднесено до виключної компетенції загальних зборів Товариства.

Спори, що виникають у процесі реалізації процедури squeeze-out

Якщо спільними діями або бездіяльністю учасників правовідносин з обов'язкового продажу акцій (сквіз-аут) спричиняються збитки іншим учасникам зазначених відносин (міноритарним акціонерам), то вони несуть відповідальність як солідарні боржники.

Справа № 905/1029/23. Фізичні особи з позовом до ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод», Barlenco LTD, Компанії «Метінвест Б.В.» (Metinvest B.V.), фізичної особи, в якому просили стягнути солідарно з відповідачів на користь позивачів доплату за акції ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод» у зв'язку із заниженням ціни їх викупу на підставі публічної безвідкличної вимоги від 05.05.2018 про придбання акцій в усіх власників акцій ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод».

В обґрунтування своїх вимог позивачі посилались на порушення норм законодавства під час процедури примусового викупу належних їм акцій ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод», несправедливу вартість викупу акцій позивачів, внаслідок чого заявлені суми коштів підлягають стягненню на їх користь.

Рішенням Господарського суду Донецької області від 15.01.2024 позовні вимоги задоволено частково. Закрито провадження у справі в частині позовних вимог до ОСОБА_6 на підставі п.1 ч.1 ст.231 ГПК України.

Суд виходив з того, що Верховний Суд у постанові від 15.06.2022 по справі №905/671/19 дійшов висновку, що рішенням від 04.05.2018 (протокол №211) наглядова рада ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод» затвердила вочевидь несправедливу вартість акцій, визначену Товариством з обмеженою відповідальністю «Оціночний стандарт», як ринкову. Крім того, суд першої інстанції зазначив, що під час розгляду справи №905/671/19 судом було встановлено справедливую ціну однієї акції ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод» у розмірі 54,3 грн, які примусово вилучалися на підставі публічної безвідкличної вимоги про придбання акцій у всіх власників акцій ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод». При цьому, суд погодився з твердженнями відповідача 1 у цій справі про ті обставини, що факти, встановлені Верховним Судом у

справі №905/671/19, для цієї справи не є преюдиціальними. Проте, суд вказує, що при ухваленні судового рішення керується принципами правової визначеності та верховенства права і не може ухвалювати рішення врозріз з відповідними висновками Верховного Суду у справі №905/671/19, які стосувалися встановлення обставин проведення одного спільного сквіз-ауту Приватного акціонерного товариства «Авдіївський коксохімічний завод». Також судом досліджено питання належності відповідачів у даній справі та зроблено висновок про правомірність звернення позивачів до відповідачів у цій справі. Крім того, приймаючи до уваги те, що цей спір не містить ознак корпоративного, а також те, що позивачі та відповідач -4 є фізичними особами, суд вважає, що такі вимоги підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, а не господарського, що є підставою для закриття провадження у справі в частині позовних вимог до відповідача 4 на підставі п.1 ч.1 ст.231 Господарського процесуального кодексу України.

Постановою Східного апеляційного суду від 29.08.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції зазначив, що в даному випадку наявна протиправна поведінка ПрАТ «Авдіївський коксохімічний завод» в особі його органу (наглядової ради), яка полягає у діях із затвердження заниженої ринкової вартості акцій, що є вочевидь несправедливою, а також протиправна поведінка заявника вимоги щодо невиконання вимог ст. 65-1 Закону України «Про акціонерні товариства», зокрема, визначення, правильної ціни придбання акцій, який діяв в інтересах мажоритарного акціонера Компанії.

Між цими діями та збитками є причинно-наслідковий зв'язок - у позивачів викуплені акції за несправедливою, вочевидь заниженою ціною, як наслідок, вони не отримали справедливую компенсацію за майно, яке було відчужено без їх волі, відповідно до вимог закону.

Судова колегія прийняла до уваги те, що Верховний Суд у постанові у справі №905/671/19 вказав наступне: «112. Колишній міноритарний акціонер, який буде розуміти, що під час проведення процедури примусового викупу акцій наглядовою радою не була визначена справедлива компенсація за викуплені в нього акції, у подальшому має вибір - звернутися до товариства та/або мажоритарного акціонера з позовом про стягнення збитків або про стягнення набутого без достатньої правової підстави (безпідставне збагачення за рахунок недоплати міноритарному акціонеру) за ст.1212 ЦК. Отже, Верховний Суд відхиляє аргументи відповідача про те, що позовні вимоги мають бути адресовані саме покупцю, тобто компанії Barlenko Ltd. Верховний Суд вважає, що міноритарний акціонер може звертатися з позовом про визначення суми компенсації, стягнення збитків або неправомірної вигоди як до покупця, так і до його афілійованих осіб чи третіх осіб, які брали участь у придбанні пакету акцій міноритаріїв у процедурі сквіз-аут, кінцевого бенефіціарного власника, а також до емітента.»

Таким чином, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що позивачу завдано збитків взаємопов'язаними сукупними діями наглядової ради ПрАТ «Авдіївський коксохімічний завод», заявником вимоги - Компанією «Barlenko LTD» та мажоритарним акціонером - Компанією «Metinvest B.V.» з єдністю наміру - викупу акцій у позивача за заниженою ціною. Разом з цим колегією суддів враховано, що акціонерне товариство, яке діяло під домінуючим контролем мажоритарного акціонера, покупець та афілійовані з ним особи становлять по суті єдину економічну групу, їх інтереси збігаються. Особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим (ч.1 ст.1190 ЦК України).

Відповідно до ст.541 ЦК України солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання. Статтею 543 ЦК України унормовано, що у разі солідарного

обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо (ч.1).

Таким чином, якщо спільними діями або бездіяльністю учасників правовідносин з обов'язкового продажу акцій (сквіз-аут) спричиняється збитки іншим учасникам зазначених відносин (міноритарним акціонерам), то вони несуть відповідальність як солідарні боржники. Для виникнення солідарного обов'язку з відшкодування збитків необхідно встановити, що особи діяли з єдністю наміру або заподіяли неподільну шкоду взаємопов'язаними сукупними діями. Спільною вважається шкода як неподільний результат неправомірних дій або бездіяльності двох і більше осіб. Оскільки спільні дії учасників правовідносин (відповідачів-юридичних осіб) призвели до викупу акцій позивачів за заниженою ціною, вказані особи у розумінні положень ч.1 ст.543 ЦК України несуть солідарний обов'язок з відшкодування недоотриманого доходу - сплати розумної компенсації, що свідчить про правильність висновку місцевого господарського суду щодо стягнення такої компенсації з ПрАТ «Авдіївський коксохімічний завод», Компанії «Barlenko LTD» та Компанії «Метінвест Б.В.».

Правовідносини у зв'язку із примусовим викупом в процедурі сквіз-ауту у міноритарного акціонера належних йому акцій на користь мажоритарного акціонера за несправедливою ринковою вартістю є грошовим зобов'язанням, а тому на нього можуть нараховуватися інфляційні втрати на підставі частини другої ст. 625 цього Кодексу.

У справі № 905/1165/23/22 предметом розгляду були позовні вимоги Фізичної особи до ПрАТ “Авдіївський коксохімічний завод”, Private Limited Liability Company Metinvest B.V. та фізичної особи про стягнення солідарно з відповідачів компенсації за примусово вилучені акції ПрАТ "Авдіївський коксохімічний завод", збитків за неотримані дивіденди та відсотків за користування чужими грошовими коштами.

Рішенням Господарського суду Донецької області від 21.02.2024 позов задоволено частково, стягнуто солідарно з ПрАТ "Авдіївський коксохімічний завод" та Private Limited Liability Company Metinvest B.V. на користь ФО компенсацію за примусово вилучені акції ПрАТ "Авдіївський коксохімічний завод", збитки за неотримані дивіденди та інфляційні втрати. Закрито провадження у справі в частині позовних вимог до відповідача-3, фізичної особи на підставі п.1 ч.1 ст.231 ГПК України.

Приймаючи рішення, суд першої інстанції врахував висновки, викладені Верховним Судом у справі № 905/671/19 у подібних правовідносинах, у тому числі стосовно того, що справедлива вартість однієї акції ПрАТ Авдіївський коксохімічний завод складає 54,3 грн; відсутність преюдиції не означає можливість встановлення судом у кожній справі правомірності чи неправомірності рішення наглядової ради, чи індивідуальної справедливої ціни для кожного акціонера (залежно від наданих сторонами доводів та доказів). З огляду на приписи ч.2 ст.315, ч.4 ст.236 ГПК, а також висновки, викладені у постанові Верховного Суду від 15.06.2022 у справі №905/671/19, позивач має право на отримання компенсації за 1 акцію у розмірі 54,3 грн, що дорівнює справедливій вартості однієї акції у пакеті акцій 100% від статутного капіталу ПрАТ "АКХЗ", тому загальна сума компенсації позивача за примусово вилучені акції ПрАТ Авдіївський коксохімічний завод складає 15417390,00 грн;

Директива ЄС щодо пропозицій про поглинання від 21.04.2004 №2004/25/ЄС, на яку посилається позивач, не може вважатись ані частиною національного законодавства, ані міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, що свідчить про невіднесення вказаної директиви до актів цивільного законодавства, а

відтак врегулювання відносин в цій справі в частині стягнення подвійної справедливої ціни не може бути здійснено на її підставі.

Суд дійшов висновку, що позивачем не доведена наявність у відповідачів простроченого грошового зобов'язання, що унеможливорює нарахування та стягнення інфляційних втрат за ст. 625 Цивільного кодексу України; у даному випадку не вбачається за можливе визначити строки виконання зобов'язання по сплаті справедливої компенсації, які не визначені законом, правочином або рішенням суду, що набуло законної сили, що виключає факт порушення таких строків з боку відповідачів та наявність правових підстав для стягнення з відповідачів на користь позивача відсотків річних та інфляційних втрат.

Встановлені обставини справи свідчать, що належними відповідачами у цій справі є ПрАТ "АКХЗ" як емітент акцій, завдяки неправомірним діям наглядової ради якого була затверджена занижена (несправедлива) оцінка акцій, а також Приватна компанія з обмеженою відповідальністю "Метінвест Б.В. в порядку застосування доктрини "підняття корпоративної завіси".

ПрАТ Авдіївський коксохімічний завод до 27.10.2018 включно мало здійснити виплату дивідендів позивачу за 2017 рік, проте кошти не перерахувало, чим порушило свої зобов'язання і права позивача, який у спірний період був акціонером ПрАТ Авдіївський коксохімічний завод; здійснивши власний розрахунок заборгованості стосовно позивача за результатами роботи ПрАТ «Авдіївський коксохімічний завод» у 2017 році, суд дійшов висновку, що позивач мав отримати дивіденди у розмірі 4625645,63 грн; здійснивши власний розрахунок інфляційних втрат за період 27.10.2018-22.08.2023, нарахованих на суму дивідендів, їх розмір становить 2748263,15 грн, що свідчить про правильність розрахунку позивача та наявність підстав для задоволення позовних вимог в цих частинах.

Вимоги позивача, як колишнього акціонера, до відповідача-З заявлені не як до акціонера, а як до кінцевого бенефіціарного власника юридичних осіб, які приймали участь в процедурі сквіз-аут, що викликано невірним визначенням наглядовою радою товариства вартості акцій в процедурі їх примусового викупу, тому в даному випадку такий спір між позивачем та відповідачем-З не може вважатись корпоративним та не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 04.06.2024 рішення місцевого господарського суду скасовано в частині відмови у задоволенні позовних вимог про стягнення інфляційних втрат у розмірі 9874462,83 грн, нарахованих на суму компенсації за примусово вилучені акції. Ухвалити в цій частині нове судове рішення, яким задоволено вказані позовні вимоги. В іншій частині рішення залишено без змін.

Частково скасовуючи рішення, суд апеляційної інстанції виходив з того, що за своєю правовою природою зазначені суми компенсації справедливої вартості акцій є неотриманим доходом, внаслідок недоплаченої ціни товару (акцій) за правочином їх відчуження в процедурі сквіз-ауту. Оскільки обов'язок щодо виплати позивачу вартості акцій виражений в грошових одиницях України та передбачає обов'язок боржника сплатити гроші на користь кредитора, який має право вимагати від боржників виконання цього обов'язку, вказане зобов'язання є грошовим. Тобто правовідношення у зв'язку із примусовим викупом в процедурі сквіз-ауту у міноритарного акціонера належних йому акцій на користь мажоритарного акціонера за несправедливою ринковою вартістю є грошовим зобов'язанням, а тому на нього можуть нараховуватися інфляційні втрати на підставі частини другої ст. 625 цього Кодексу.

Грошове зобов'язання з відшкодування компенсації за примусово вилучені акції виникло між сторонами із допущення порушення процедури викупу акцій, а не з рішення суду. За змістом ч. 9 ст. 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства» заявник вимоги сплачує ціну акцій акціонерам шляхом перерахування грошових сум банківській установі,

в якій заявником вимоги відкрито рахунок умовного зберігання (ескроу), бенефіціарами якого є акціонери, у яких придбаваються акції (їхні спадкоємці або правонаступники, або інші особи, які відповідно до законодавства мають право на отримання коштів). Заявник вимоги відкриває такий рахунок умовного зберігання (ескроу) не пізніше дати надсилання публічної безвідкличної вимоги.

З огляду на обставини справи, а саме те, що кошти є ціною товару (акцій) за правочином їх відчуження в процедурі сквіз-ауту, то й отримати вказані кошти позивач мав право, в тому числі, у день списання з його рахунку акцій товариства (18.05.2018), що є відліком моменту прострочення грошового зобов'язання у спірних правовідносинах, а саме з наступного дня з 19.05.2018. Здійснивши відповідний перерахунок інфляційних втрат на вищенаведені правомірно заявлені суми компенсації позивачу вартості акцій за заявлені періоди прострочення (з 19.05.2018 до 22.08.2023), колегія суддів дійшла висновку про те, що стягненню з відповідачів підлягають інфляційні витрати у сумі 9874462,83 грн.

Спори, пов'язані з виходом (виключенням) учасника зі складу юридичної особи

Недоведеність обставин порушення спірними рішеннями загальних зборів прав позивача та зведення аргументації позову фактично до незгоди з проведенням зборів і прийнятими на них рішеннями не є підставою для визнання оскаржуваних рішень загальних зборів недійсними.

Справа № 917/755/23. Фізична особа звернулася з позовною заявою до Садівницького товариства «Евріка» про визнання недійсним рішення правління, що оформлене протоколом правління №65 від 19.02.2022, яким її було виключено з членів кооперативу з позбавленням права користування земельними ділянками кооперативу. Вказане рішення позивачка вважає недійсним, оскільки воно порушує її корпоративні права.

Рішенням Господарського суду Полтавської області від 09.11.2023 в задоволенні позовних вимог відмовлено.

Господарський суд, проаналізувавши обставини, що стали підставою для виключення позивача з організації, а також компетенцію правління організації і порядок прийняття ним рішень, погодився з доводами відповідача стосовно відсутності порушень законодавства при прийнятті даного рішення. Також суд зазначив, що позивач помилково застосовує до спірних правовідносин Закон України «Про кооперацію», так як діяльність організації регулюється Законом України «Про громадські об'єднання».

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 20.02.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що Садівницьке товариство "Евріка" є юридичною особою, невід'ємною частиною некомерційної господарської діяльності якої є впорядкування та організація користування членами товариства належними/виданими їм земельними ділянками для вирощування на них продукції та відпочинку, зокрема, шляхом реалізації права на участь у діяльності вказаного товариства та управління ним, а до спірних відносин у зазначеній справі підлягає застосуванню Закон України "Про громадські об'єднання" та статут (положення) Садівницького товариства "Евріка", як основний правовий документ, що регулює діяльність такого товариства.

З огляду на викладене, місцевим господарським судом правомірно відхилено посилення позивача на приписи Закону України "Про кооперацію". При цьому, відповідно

до правової позиції, викладеної у постанові Верховного Суду від 20.06.2018 у справі № 617/1432/16, згідно з чинним законодавством України садове товариство може створюватися у двох організаційно-правових формах: як кооператив і як громадська організація, тоді як від обраної організаційно-правової форми для садового товариства залежать порядок його державної реєстрації, а також порядок здійснення ним діяльності та основним правовим документом, що регулює діяльність, є його статут. Також Велика Палата Верховного Суду у постанові від 13.10.2020 у справі №695/2665/16-ц надала правові висновки стосовно визначення організаційно-правової форми садівничих товариств та вказала, що вони можуть створюватися у двох організаційно-правових формах: як кооператив і як громадська організація.

Матеріали справи свідчать, що позивач був присутній на засіданні правління при вирішенні питання про його виключення, відмовився ознайомитися з прийнятим рішенням, що підтверджується Актом від 19.02.2022. Отже, матеріалам справи підтверджено, що питання виключення з членів організації відноситься до компетенції правління; Статутом передбачені повноваження загальних зборів членів організації, серед яких відсутні питання про виключення з членів організації чи затвердження рішення правління з цих питань. Тобто, Статут з цього питання не містить будь-яких суперечностей. Крім того, статут передбачає, що усі питання, що входять до компетенції правління, вирішуються колегіально на засіданнях правління. Правління проводить чергові і позачергові засідання; статутом передбачено строк і порядок повідомлення про засідання його членів. Рішення Правління приймаються шляхом голосування простою більшістю голосів. Кожен член правління має 1 голос. За рівного поділу голосів вирішальним є голос голови організації.

Крім того, в матеріалах справи наявні Правила внутрішнього розпорядку Громадської організації садівницького товариства «Євріка», затверджені Конференцією представників членів ГОСТ «Євріка» протоколом №1 від 07.04.2017, розроблені з урахуванням чинного законодавства України та Статуту, які поширюються на всіх членів товариства і обов'язкові для виконання усіма членами товариства, що мають ділянку у межах товариства, членами їх сімей, родичами і особами, що приїжджають в гості до садівника або у справах. Документом встановлено правила користування загальним майном, дотримання громадського порядку, правила безпеки і т.д., а також порядок оприлюднення інформації, що стосується членів товариства (садівників), в т.ч. рішень конференції, правління, заходів адміністративного або громадського впливу, будь-яких об'яв загального і індивідуального характеру. Так, вказана інформація підлягає розміщенню Правлінням на дошці об'яв біля офісу Правління на території товариства, на зупинках транспорту загального користування «Євріка», «Башня», що знаходяться в безпосередній близькості від товариства на дорозі м. Комсомольськ с. Саловка.

З урахуванням викладеного, колегія суддів погодилася з висновком суду першої інстанції щодо правомірності рішення засідання правління Садового товариства «Євріка», оформленого протоколом №65 від 19.02.2022 та відсутності порушень законодавства при його прийнятті.

Суд зобов'язаний належним чином дослідити поданий стороною розрахунок інфляційних втрат, перевірити його, оцінити в сукупності та взаємозв'язку з іншими наявними у справі доказами, а у випадку незгоди з ним повністю чи частково - зазначити правові аргументи на його спростування і навести у рішенні свій розрахунок - це процесуальний обов'язок суду.

У справі № 917/681/24 ТОВ «Волинська облспоживспілка» звернулося з позовом до ТОВ «Ковельська оптово-торгова база» про стягнення інфляційних втрат та 3% річних за порушення строків сплати частки учасника в статутному капіталі товариства.

Рішенням Господарського суду Полтавської області від 11.07.2024 позов задоволено повністю.

Місцевий господарський суд зазначив, що постановою Північно-Західного апеляційного господарського суду від 26.01.2024 у справі № 903/1040/21 встановлено обов'язок відповідача виплатити саме позивачу - ТОВ «Волинська облспоживспілка» 2348448,00 грн, тому відповідно до вимог частини 2 ст. 625 ЦК України позивач правомірно провів розрахунок інфляційних в розмірі 1340408,71 грн та 3 % річних - в розмірі 332905,29 грн за період з 02.08.2019 по 22.04.2024, що стало підставою для задоволення позовної заяви про стягнення з відповідача інфляційних втрат та 3% річних за порушення строків сплати частки учасника в статутному капіталі товариства.

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 24.09.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Під час розгляду справи судом встановлено, що датою виходу Волинської обласної спілки споживчих товариств з числа учасників ТОВ «Ковельська оптово-торгова база» на підставі нотаріально завіреної заяви про вихід зі складу учасників товариства є 01.08.2018. Відповідно, кінцевою датою для виплати частки учасника в статутному капіталі товариства є 01.08.2019, а з 02.08.2019 почалось прострочення. З посиланням на ч.2 ст.625 ЦК України позивач заявив вимоги про стягнення з відповідача, зокрема, інфляційних в розмірі 1340408,71 грн за період з 02.08.2019 по 22.04.2024.

Нарахування інфляційних втрат на суму боргу та 3 % річних відповідно до ст. 625 ЦК України є мірою відповідальності боржника за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступає способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення грошових коштів унаслідок інфляційних процесів та отриманні компенсації боржника за неналежне виконання зобов'язання. Ці кошти нараховуються незалежно від вини боржника, зупинення виконавчого провадження чи виконання рішення суду про стягнення грошової суми. Подібні правові висновки сформульовані у постановках Великої Палати Верховного Суду від 19.06.2019 у справах № 703/2718/16-ц та №646/14523/15-ц, від 13.11.2019 у справі №922/3095/18, від 18.03.2020 у справі № 902/417/18. Відповідно до висновку Великої Палати Верховного Суду у постанові 07.04.2020 у справі №910/4590/19 зобов'язання зі сплати інфляційних та річних процентів є акцесорним, додатковим до основного, залежить від основного зобов'язання і поділяє його долю. Відповідно, й вимога про сплату інфляційних та річних процентів є додатковою до основної вимоги.

Законом України "Про індексацію грошових доходів населення" визначено індексацію грошових доходів населення як встановлений законами та іншими нормативно-правовими актами України механізм підвищення грошових доходів населення, що дає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг (ст. 1 Закону). Статтею 2 цього Закону передбачено як об'єкти індексації грошові доходи громадян, одержані ними в гривнях на території України, що не мають разового характеру, перелік яких визначено у частині першій цієї статті; водночас, частиною другою ст. 2 цього Закону законодавець передбачив право Кабінету Міністрів України встановлювати інші об'єкти індексації, поряд з тими, що зазначені у частині першій цієї статті. З метою реалізації Закону України "Про індексацію грошових доходів населення" Кабінет Міністрів України постановою №1078 від 17.07.2003 затвердив Порядок проведення індексації грошових доходів населення, п. 1 якого передбачено, що цей Порядок визначає правила обчислення індексу споживчих цін для проведення індексації та сум індексації грошових доходів населення. Індекс споживчих цін обчислюється Держстатом і не пізніше 10 числа місяця, що настає за звітним, публікується в офіційних періодичних виданнях. Сума індексації грошових доходів громадян визначається як результат множення грошового доходу, що підлягає індексації,

на величину приросту індексу споживчих цін, поділений на 100 відсотків (п.п. 1-1, 4 Порядку).

Отже, при розрахунку інфляційних втрат у зв'язку з простроченням боржником виконання грошового зобов'язання до цивільних відносин, за аналогією закону, підлягають застосуванню норми Закону України "Про індексацію грошових доходів населення" та приписи Порядку проведення індексації грошових доходів населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №1078 від 17.07.2003 та Методика розрахунку базового індексу споживчих цін, затверджена наказом Державного комітету статистики України №265 від 27.07.2007. Порядок індексації грошових коштів для цілей застосування ст. 625 ЦК України визначається із застосуванням індексу споживчих цін (індексу інфляції) за офіційними даними Державного комітету статистики України у відповідний місяць прострочення боржника, як результат множення грошового доходу на величину приросту споживчих цін за певний період, поділену на 100 відсотків (абзац п'ятий п. 4 постанови КМУ №1078).

Встановлення компетентним органом (Кабінетом Міністрів України) механізму перемножування індексів інфляції за певний період для обрахування інфляційних збитків означає, що "вартість грошей з індексом інфляції за попередній період" є визначальною при індексації грошової суми за кожний наступний період. У математиці це називається послідовність, утворена за певною закономірністю. Аналогічний висновок міститься у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів об'єднаної палати Касаційного господарського Суду від 26.06.2020 у справі №905/21/19 та від 20.11.2020 у справі №910/13071/19.

Верховний Суд у складі колегії суддів Об'єднаної Палати Касаційного господарського Суду у постанові від 20.11.2020 у справі №910/13071/19 роз'яснив, що сума боргу, внесена за період з 1 до 15 числа включно відповідного місяця, індексується за період з урахуванням цього місяця, а якщо суму внесено з 16 до 31 числа місяця, то розрахунок починається з наступного місяця. За аналогією, якщо погашення заборгованості відбулося з 1 по 15 число включно відповідного місяця - інфляційна складова розраховується без урахування цього місяця, а якщо з 16 до 31 числа місяця - інфляційна складова розраховується з урахуванням цього місяця. Відповідно до висновку Верховного Суду у складі Об'єднаної Палати Касаційного господарського Суду, викладеного у постанові від 26.06.2020 у справі №905/21/19 величина приросту індексу споживчих цін має заокруглюватися до десяткового числа після коми (саме так визначаються місячні та річні індекси споживчих цін Державним комітетом статистики України). Перевіривши наведені позивачем розрахунки інфляційних втрат, суд апеляційної інстанції вказав, що останні є арифметично правильними, обґрунтованими та здійсненими відповідно до вимог чинного законодавства, а від так вказані вимоги підлягають задоволенню в повному обсязі.

Інші корпоративні спори

Вирішуючи спір, суд з'ясовує, чи існує у позивача право або законний інтерес; якщо так, то чи має місце його порушення, невизнання або оспорування відповідачем; якщо так, то чи підлягає право або законний інтерес захисту і чи буде такий захист ефективний за допомогою того способу, який визначено відповідно до викладеної в позові вимоги.

Справа № 922/3640/23. Учасник товариства звернувся з позовом до ТОВ "Медичний центр Офтальміка" про зобов'язання виконавчого органу Товариства в особі директора утриматися від невиконання ним обов'язків виконавчого органу, визначених у частинах четвертої, шостої, сьомої, дев'ятої, одинадцятої ст. 32 Закону України "Про товариства з

обмеженою та додатковою відповідальністю", які мали місце під час скликання загальних зборів учасників Товариства, призначених на 18.08.2023.

На обґрунтування позовних вимог позивач посилався на порушення його корпоративних прав як учасника Товариства на отримання інформації про господарську діяльність Товариства та на управління Товариством, оскільки на запит позивача від 21.07.2023 директор Товариства не надав інформацію, тоді як вона була необхідна позивачу для розгляду питань, включених до порядку денного названих вище загальних зборів учасників. На переконання позивача, має місце протиправна поведінка директора Товариства, зумовлена невиконанням ним своїх обов'язків як виконавчим органом.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 26.12.2023, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського суду від 18.03.2024, у позові відмовлено повністю.

Суди мотивували свої рішення тим, що права позивача на отримання названих вище документів та інформації не порушені з огляду на те, що Товариство не отримувало від позивача чи його представника пропозицій про внесення змін (доповнень) до порядку денного загальних зборів учасників Товариства, а тому виконавчий орган останнього не мав підстав і можливості внести відповідні зміни до нього. Представнику позивача надані усі документи, передбачені частиною першою ст. 43 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", щодо інших документів та інформації, йому запропоновано ознайомитись з ними у бухгалтерії підприємства, окрім інформації щодо виплати дивідендів та розподілення чистого прибутку Товариства через те, що це лише повноваження загальних зборів учасників Товариства. Тобто суди не встановили факту порушення прав позивача, які би підлягали захисту.

Місцевий господарський суд мотивував своє рішення, крім того, обранням позивачем неналежного способу захисту, оскільки вимога утриматися від певної дії фактично рівнозначна забороні її вчиняти на майбутнє й не може бути кваліфікована як певний спосіб захисту у вигляді припинення конкретної протиправної, на думку позивача, дії.

Апеляційний господарський суд погодився із цим висновком суду першої інстанції та додатково вказав, що обраний позивачем спосіб захисту також є неефективним. До того ж позивач не вимагає зобов'язати відповідача надати будь-який з перелічених документів або відповідну інформацію. Позов не містить вимог, реально направлених на відновлення або захист відповідного права, за своєю суттю він направлений лише на оцінювання судом наведених вище обставин.

Постановою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 04.06.2024 підтримано правову позицію суду апеляційної інстанції.

Суд касаційної інстанції виходив з того, що в обґрунтування наявності порушеного цивільного права (інтересу) позивач зазначив про порушення його корпоративних прав на отримання запитуваних ним документів та інформації про діяльність Товариства, необхідної для розгляду питань порядку денного, включених до порядку денного названих вище загальних зборів учасників. Проте, суд першої інстанції, з висновками якого щодо правильності оцінки обставин та доказів у справі погодився й суд апеляційної інстанції, встановив, що позивач не довів наявності у нього порушеного права, оскільки не навів конкретних обставин, що свідчили би про таке порушення, позивач взагалі не зазначив, які відомості він не зміг отримати від відповідача та яким чином це пов'язано з його участю у зазначених загальних зборах. Позивач не надав доказів перешкоджання йому відповідачем в отриманні будь-яких конкретних документів чи конкретної інформації. До того ж він не вимагає зобов'язати відповідача надати будь-який з перелічених документів або відповідну інформацію. Установлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів є прерогативою судів першої та апеляційної інстанцій. Суд касаційної інстанції не

наділений повноваженнями втручатися в оцінку доказів (постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2019 у справі № 373/2054/16-ц). У разі з'ясування обставин відсутності порушеного права позивача, що є самостійною, достатньою підставою для відмови у позові, не потрібно вдаватися до оцінки належності та ефективності обраного способу захисту порушеного права.

Місцевий господарський суд, з яким також погодився й апеляційний господарський суд, з'ясувавши обставини справи, крім відсутності порушеного права позивача, відмовили у позові з підстав обрання позивачем неналежного та неефективного способу захисту.

Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 14.06.2019 у справі № 910/6642/18 зазначив, що визначальним у справі є те, чи порушені права та інтереси позивача з підстав позову, які визначені самим позивачем, і на підставі тих доказів, які подані ним на обґрунтування своїх вимог, та чи належний спосіб захисту, обраний позивачем у заявленому ним же позові. Відсутність порушення прав та законних інтересів позивача є самостійною, достатньою підставою для відмови у позові та не потребує перевірки обраного позивачем способу захисту і правової оцінки по суті спору (близька за змістом правова позиція викладена, зокрема, у постановках Верховного Суду від 29.08.2023 у справі № 910/5958/20, від 04.12.2019 у справі № 910/15262/18, від 03.03.2020 у справі № 910/6091/19). Тому суди попередніх інстанцій, установивши, що права і законні інтереси позивача не порушені, правильно відмовили у позові.

Суб'єкт реєстраційної діяльності не є належним відповідачем у спорах, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності юридичної особи, стосовно якої до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань вносився спірний реєстраційний запис.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 27.11.2023 у справі № 922/4084/23 відмовлено в задоволенні позову про зобов'язання Департаменту реєстрації Харківської міської ради скасувати реєстраційну дію щодо державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що була вчинена щодо ТОВ "ПРІМА-СЕЙЛ".

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що Департамент реєстрації Харківської міської ради не може бути належним відповідачем у цьому спорі, оскільки суб'єкт реєстраційної діяльності (відповідач) не є учасником правовідносин, пов'язаних з управлінням юридичною особою, стосовно якої до ЄДР вносився спірний реєстраційний запис, та не вчинив дій щодо порушення прав та інтересів позивача у спірних матеріально-правових відносинах. Місцевий господарський суд зазначив, що суб'єкт реєстраційної діяльності не є належним відповідачем у спорах, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності юридичної особи, стосовно якої до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань вносився спірний реєстраційний запис, належним відповідачем повинна бути юридична особа, щодо якої були здійснені ці дії (записи).

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 21.02.2024 рішення місцевого господарського суду залишено без змін.

Суд апеляційної інстанції виходив з того, що заявляючи позовні вимоги про зобов'язання державного реєстратора скасувати реєстраційну дію, позивач не зазначив, які його права було порушено під час здійснення оспорюваної реєстраційної дії, яким нормам права суперечить проведення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу. Матеріали справи свідчать, що договір дарування статутного капіталу від 09.11.2021, укладений між позивачем та ОСОБА_3, недійсним у судовому порядку не

визнавався, проте розірваний рішенням Господарського суду Харківської області від 11.05.2023 у справі № 922/772/23.

Верховний Суд у постанові від 15.06.2021 у справі № 910/17643/19 вказав, що на відміну від визнання договору недійсним, розірвання договору припиняє його дію лише на майбутнє і не скасовує сам факт укладення та дії договору включно до моменту його розірвання. Подібні висновки викладені у постановках Великої Палати Верховного Суду від 08.09.2020 у справі № 916/667/18, Верховного Суду від 29.04.2021 у справі №916/3904/19. Отже, договір дарування від 09.11.2021, укладений між ОСОБА_1 та ОСОБА_3, є розірваним з 06.06.2023, дати набрання рішенням законної сили. Тобто, 50% статутного капіталу ТОВ "ПРИМА-СЕЙЛ" в період з 09.11.2021 по 05.06.2023 перебували у власності ОСОБА_3. Станом на момент внесення змін до реєстру про учасників (засновників) ТОВ "ПРИМА-СЕЙЛ" договір дарування був чинний, а тому ОСОБА_3 була власницею 50% статутного капіталу ТОВ "ПРИМА-СЕЙЛ".

В той же час, розірвання договору дарування статутного капіталу товариства не є підставою для скасування реєстраційної дії щодо зміни складу засновників (учасників) або зміни відомостей про засновників (учасників) юридичної особи. А тому у суду відсутні правові підстави для зобов'язання державного реєстратора скасувати реєстраційну дію щодо ТОВ "ПРИМА-СЕЙЛ".

В даному випадку пред'явлення позову спрямоване на приведення у первісний стан складу учасників товариства, розмір їх часток та номінальну вартість, що існували до укладення договору дарування від 09.11.2021.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 22.10.2019 у справі № 923/876/16 зазначила, що вичерпний перелік способів захисту учасників товариств з обмеженою відповідальністю або з додатковою відповідальністю міститься у ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань", норми якого є спеціальними для зазначених товариств. Належним способом захисту у цьому разі є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства (пп. "д" п. 3 частини п'ятої цієї статті). Відповідачами за таким позовом є не тільки господарське товариство, але й особи - учасники товариства, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі. Аналогічний правовий висновок викладено в постанові Великої Палати Верховного Суду від 22.10.2019 у справі №923/876/16.

Таким чином, позивачем обрано неефективний спосіб захисту прав у розумінні статті 13 Конвенції та ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань", який не забезпечить поновлення порушених прав, за захистом яких він звернувся до суду.

Крім того, державна реєстрація відбувається за заявницьким принципом, а державний реєстратор, отримавши від заявника відповідні заяву та документи, проводить реєстраційні дії (у випадку встановлення підстав для їх здійснення з урахуванням вимог Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань"). Суб'єкт реєстраційної діяльності (відповідач) не є учасником правовідносин, пов'язаних з управлінням юридичною особою, стосовно якої до ЄДР вносився спірний реєстраційний запис та не вчинив дій щодо порушення прав та інтересів позивача у спірних матеріально-правових відносинах.

Таким чином, суб'єкт реєстраційної діяльності не є належним відповідачем у спорах, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності юридичної особи, стосовно якої до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань вносився спірний реєстраційний

запис. Зазначене узгоджується з правовими висновками у постанові Великої Палати Верховного Суду від 05.07.2023 у справі № 910/15792/20.

У товариства виникає зобов'язання повернути кошти позивачу, отримані в якості збільшення розміру статутного капіталу, на підставі ч. 1 ст. 1212 Цивільного кодексу України, на наступний день після спливу кінцевого строку для прийняття відповідачем рішення про затвердження результатів внесення додаткових вкладів, розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених ними додаткових вкладів, збільшеного розміру статутного капіталу товариства, відповідно до ч. 10 ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю".

Справа № 922/3502/24. Позивач звернувся з позовною заявою про стягнення з ТОВ "Агроінвест холдинг" безпідставно збережених грошових коштів та збитків від інфляції з посиланням на те, що оскільки збільшення розміру статутного капіталу товариства відповідача у зв'язку з внесенням позивачем додаткового вкладу не відбулося і як наслідок правова підстава для набуття товариством коштів, внесених позивачем як учасником товариства в якості додаткового вкладу, відпала, відповідач зобов'язаний повернути ці кошти позивачу на підставі ч.1 ст.1212 Цивільного кодексу України.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 21.11.2024 позов задоволено.

Місцевий господарський суд виходив з того, що чинним законодавством передбачене право учасника товариства з обмеженою відповідальністю збільшити статутний капітал товариства за рахунок додаткового вкладу. Реалізація цього права учасником товариства має здійснюватися в порядку, встановленому законом. Процедура збільшення статутного капіталу товариства за рахунок додаткових вкладів учасників та / або третіх осіб встановлена у ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю". При цьому, одним з основних етапів зазначеної процедури збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів є прийняття загальними зборами учасників товариства рішення про залучення додаткових вкладів. Саме це рішення загальних зборів учасників товариства відповідно до пп. «а» п. 3 частини п'ятої ст. 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань" є підставою для проведення державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

Враховуючи викладене, оскільки загальні збори ТОВ "Агроінвест холдинг" не прийняли рішення за наслідками внесення позивачем вкладу у розмірі 2500000 грн відповідно до ст.18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", збільшення розміру статутного капіталу товариства, у зв'язку з внесенням позивачем додаткового вкладу, не відбулося і, як наслідок, правова підстава для набуття товариством коштів, внесених позивачем як учасником товариства в якості додаткового вкладу, відпала.

Таким чином суд дійшов висновку, що в ТОВ "Агроінвест холдинг" виникло зобов'язання повернути кошти позивачу, отримані в якості збільшення розміру статутного капіталу, на підставі ч.1 ст.1212 Цивільного кодексу України, на наступний день після спливу кінцевого строку для прийняття відповідачем рішення про затвердження результатів внесення додаткових вкладів, розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених ними додаткових вкладів, збільшеного розміру статутного капіталу товариства, відповідно до ч.10 ст.18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", і додаткової вимоги позивача про повернення відповідних коштів закон не вимагає.

Враховуючи вказані обставини та те, що доказів повернення відповідачем позивачу коштів у розмірі 2500000,00 грн, сплачених позивачем в якості додаткового внеску до статутного капіталу, суду надано не було, як і не було надано доказів того, що загальні збори ТОВ «Агроінвест холдинг» прийняли рішення, передбачене частиною десятою ст. 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", про затвердження результатів внесення додаткових вкладів, розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесеного позивачем додаткового вкладу, суд дійшов висновку про правомірність та обґрунтованість позовних вимог в частині стягнення з відповідача коштів у сумі 2500000,00 грн.

Що стосується позовних вимог в частині стягнення збитків від інфляції за період з червня 2021 року по травень 2024 року у сумі 1016815,39 грн, суд, виходячи з аналізу положень ст. 625 Цивільного кодексу України, зазначив, що з дня, наступного після настання кінцевого строку для прийняття відповідачем рішення про затвердження результатів внесення додаткових вкладів, розмірів часток учасників товариства та їх номінальної вартості з урахуванням фактично внесених ними додаткових вкладів, збільшеного розміру статутного капіталу товариства, відповідно до ч.10 ст.18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", у відповідача виник обов'язок повернути позивачу кошти, що були сплачені як додатковий вклад для збільшення статутного капіталу товариства, що суд визнає як грошове зобов'язання за невиконання якого позивач має право нараховувати збитки від інфляції на підставі ч.2 ст.625 Цивільного кодексу України.

Перевіривши правомірність нарахування збитків від інфляції за період з червня 2021 року по травень 2024 року, суд дійшов висновку, що нарахування здійснено позивачем арифметично правильно, у зв'язку з чим позовні вимоги в цій частині також є обґрунтованими, доведеними та такими, що підлягають задоволенню в повному обсязі.

Оцінюючи належність обраного позивачем способу захисту, суди мають визначити, чи є такий спосіб ефективним: вимога про захист цивільного права має відповідати змісту порушеного права та забезпечувати його поновлення, а у разі неможливості такого поновлення повинна гарантувати особі отримання відповідного відшкодування.

Рішенням господарського суду Харківської області від 14.03.2024 у справі № 922/5400/23 задоволено позовні вимоги ТОВ "Фінансова компанія "Лігал Фінанс" про зобов'язання ФОП підписати з Товариством протокол загальних зборів про реєстрацію фактично збільшеного статутного капіталу Товариства та належність частки в статутному капіталі ФОП в розмірі 40%.

Під час розгляду справи судом встановлено, що 28.01.2022 між ТОВ «Фінансова компанія «Лігал Фінанс» та ФОП укладено Договір про спільну діяльність, відповідно до умов якого учасники домовились про спільну господарську діяльність, без створення нової юридичної особи на основі координації спільної діяльності та з метою отримання прибутку, для досягнення якої зобов'язуються спільно й погоджено робити необхідні фактичні і юридичні дії. Мета спільної діяльності відкриття бізнесу з організації станції технічного обслуговування автомобілів із супутніми послугами, автомийки та хімічистки для транспортних засобів. Внесок позивача полягає в залученні фінансових інвестицій на суму, що не перевищує 7500000,00 грн. Внесок відповідача полягає в переданні до спільної діяльності права власності на об'єкти нерухомого майна, визначенні цим Договором. Відповідно до п. 2.2. Договору позивач зобов'язується протягом 30 (тридцяти) календарних днів, з дня підписання сторонами Договору, однак не раніше оформлення сторонами програми спільної діяльності, передати до статутного капіталу позивача нерухоме майно, необхідне для здійснення спільної господарської діяльності та

досягнення мети укладення договору. В свою чергу позивач зобов'язується передати відповідачу частку в статутному капіталі в розмірі 40% статутного капіталу позивача (п. 2.3. Договору).

Крім того, згідно з п.2.4. Договору позивач зобов'язується протягом трьох місяців з дати проведення державної реєстрації змін до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, щодо позивача, залучити фінансові інвестиції на умовах, які будуть погоджені учасниками (засновниками) позивача на суму, визначену в Програмі спільної діяльності. Пунктом 2.72 Договору сторони визначили порядок та строки передачі відповідачем майна у спільну діяльність. За змістом даного пункту Сторони зобов'язуються спільно прибути за попередньо узгодженим місцем, в дату та час до нотаріуса для складання та підписання протоколу зальних зборів про реєстрацію фактично збільшеного статутного капіталу позивача та належність відповідачу частки в статутному капіталі позивача в розмірі 40%.

Позивач в обґрунтування позову посилався на те, що відповідач з моменту укладення Договору ухилявся від виконання п.2.72 Договору шляхом відсутності певних дій у вигляді прибуття до органу нотаріату для складання вище зазначеного протоколу, що порушує умови Договору.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив з того, що судовий захист повинен бути повним та відповідати принципу процесуальної економії, тобто забезпечити відсутність необхідності звернення до суду для вжиття додаткових засобів захисту. В кінцевому результаті ефективний спосіб захисту прав повинен забезпечити поновлення порушеного права, а в разі неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування, тобто такий захист повинен бути повним та забезпечувати таким чином мету здійснення правосуддя та принцип процесуальної економії (забезпечити відсутність необхідності звернення до суду для вжиття додаткових засобів захисту). Оцінюючи належність обраного позивачем способу захисту, суди мають визначити, чи є такий спосіб ефективним: вимога про захист цивільного права має відповідати змісту порушеного права та забезпечувати його поновлення, а у разі неможливості такого поновлення повинна гарантувати особі отримання відповідного відшкодування. Від відповідача надійшла заява про визнання заявлених позивачем позовних вимог. А отже, на думку суду, позивачем по цій справі обрано вірний спосіб захисту, тому позовні вимоги підлягають задоволенню.